

VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V BRNĚ

BRNO UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

FAKULTA INFORMAČNÍCH TECHNOLOGIÍ
ÚSTAV INTELIGENTNÍCH SYSTÉMŮ

FACULTY OF INFORMATION TECHNOLOGY
DEPARTMENT OF INTELLIGENT SYSTEMS

ETICKÉ A PRÁVNÍ OTÁZKY SPOJENÉ S IT

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

BACHELOR'S THESIS

AUTOR PRÁCE

AUTHOR

PAVEL SRB

BRNO 2008

VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V BRNĚ
BRNO UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

FAKULTA INFORMAČNÍCH TECHNOLOGIÍ
ÚSTAV INTELIGENTNÍCH SYSTÉMŮ

FACULTY OF INFORMATION TECHNOLOGY
DEPARTMENT OF INTELLIGENT SYSTEMS

ETICKÉ A PRÁVNÍ OTÁZKY SPOJENÉ S IT

ETICAL AND LAW ISSUES IN IT

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE
BACHELOR'S THESIS

AUTOR PRÁCE
AUTHOR

PAVEL SRB

VEDOUCÍ PRÁCE
SUPERVISOR

Ing. BOHUSLAV KŘENA, Ph.D.

BRNO 2008

Vysoké učení technické v Brně - Fakulta informačních technologií

Ústav inteligentních systémů

Akademický rok 2007/2008

Zadání bakalářské práce

Řešitel: **Srb Pavel**

Obor: Informační technologie

Téma: **Etické a právní otázky spojené s IT**

Kategorie: Softwarové inženýrství

Pokyny:

1. Prostudujte etické normy z oblasti IT a vytvořte jejich přehled.
2. Po dohodě s vedoucím vytipujte nejpalčivější etické problémy související s výukou a použitím IT (např. plagiátorství, porušování autorského zákona).
3. Vybrané problémy důkladně analyzujte z pohledu technického (např. porovnání dostupného softwaru pro odhalování plagiátů), právního, etického i společenského a popište jejich možná řešení.
4. Připravte slidy pro dvě přednášky z oblasti práva a etiky v IT, které by byly použitelné v předmětu *Společnost a informační technologie (ISI)* nebo *Úvod do softwarového inženýrství (IUS)*.

Literatura:

1. *ACM Code of Ethics and Professional Conduct*. ACM. Dostupné na URL: <http://www.acm.org/about/code-of-ethics>
2. Forester, T., Morrison, P. *Computer Ethics: Cautionary Tales and Ethical Dilemmas in Computing*. MIT Press, Cambridge, Massachusetts, 1990. ISBN 978-0262560733.
3. Robinson, G. *Etika*. Portál, Praha, 2004. ISBN 80-7178-941-0.
4. Vacek, J., Skalický, J., Vostracký, Z., Potměšil, J. *Společnost, věda a technologie*. Skripta ZČU, Plzeň, 1998.

Při obhajobě semestrální části projektu je požadováno:

- První dva body zadání.

Podrobné závazné pokyny pro vypracování bakalářské práce naleznete na adrese

<http://www.fit.vutbr.cz/info/szz/>

Technická zpráva bakalářské práce musí obsahovat formulaci cíle, charakteristiku současného stavu, teoretická a odborná východiska řešených problémů a specifikaci etap (20 až 30% celkového rozsahu technické zprávy).

Student odevzdá v jednom výtisku technickou zprávu a v elektronické podobě zdrojový text technické zprávy, úplnou programovou dokumentaci a zdrojové texty programů. Informace v elektronické podobě budou uloženy na standardním nepřepisovatelném paměťovém médiu (CD-R, DVD-R, apod.), které bude vloženo do písemné zprávy tak, aby nemohlo dojít k jeho ztrátě při běžné manipulaci.

Vedoucí: **Křena Bohuslav, Ing., Ph.D.**, UITS FIT VUT

Datum zadání: 1. listopadu 2007

Datum odevzdání: 14. května 2008

VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V BRNĚ
Fakulta informačních technologií
Ústav inteligentních systémů
612 06 Brno, Božetěchova 2

---

doc. Dr. Ing. Petr Hanáček
vedoucí ústavu

LICENČNÍ SMLOUVA
POSKYTOVANÁ K VÝKONU PRÁVA UŽÍT ŠKOLNÍ DÍLO

uzavřená mezi smluvními stranami

1. Pan

Jméno a příjmení: **Pavel Srb**

Id studenta: 84144

Bytem: K Linhartu 163/20, 360 07 Karlovy Vary

Narozen: 17. 03. 1984, Karlovy Vary

(dále jen "autor")

a

2. Vysoké učení technické v Brně

Fakulta informačních technologií

se sídlem Božetěchova 2/1, 612 66 Brno, IČO 00216305

jejímž jménem jedná na základě písemného pověření děkanem fakulty:

.....

(dále jen "nabyvatel")

Článek 1

Specifikace školního díla

1. Předmětem této smlouvy je vysokoškolská kvalifikační práce (VŠKP):
bakalářská práce

Název VŠKP: Etické a právní otázky spojené s IT

Vedoucí/školitel VŠKP: Křena Bohuslav, Ing., Ph.D.

Ústav: Ústav inteligentních systémů

Datum obhajoby VŠKP: .....

VŠKP odevzdal autor nabyvateli v:

tištěné formě   počet exemplářů: 1

elektronické formě   počet exemplářů: 2 (1 ve skladu dokumentů, 1 na CD)

2. Autor prohlašuje, že vytvořil samostatnou vlastní tvůrčí činností dílo shora popsané a specifikované. Autor dále prohlašuje, že při zpracování díla se sám nedostal do rozporu s autorským zákonem a předpisy souvisejícími a že je dílo dílem původním.
3. Dílo je chráněno jako dílo dle autorského zákona v platném znění.
4. Autor potvrzuje, že listinná a elektronická verze díla je identická.

Článek 2 Udělení licenčního oprávnění

1. Autor touto smlouvou poskytuje nabyvateli oprávnění (licenci) k výkonu práva uvedené dílo nevýdělečně užít, archivovat a zpřístupnit ke studijním, výukovým a výzkumným účelům včetně pořizování výpisů, opisů a rozmnoženin.
2. Licence je poskytována celosvětově, pro celou dobu trvání autorských a majetkových práv k dílu.
3. Autor souhlasí se zveřejněním díla v databázi přístupné v mezinárodní síti:
  - ihned po uzavření této smlouvy
  - 1 rok po uzavření této smlouvy
  - 3 roky po uzavření této smlouvy
  - 5 let po uzavření této smlouvy
  - 10 let po uzavření této smlouvy(z důvodu utajení v něm obsažených informací)
4. Nevýdělečné zveřejňování díla nabyvatelem v souladu s ustanovením § 47b zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění, nevyžaduje licenci a nabyvatel je k němu povinen a oprávněn ze zákona.

Článek 3 Závěrečná ustanovení

1. Smlouva je sepsána ve třech vyhotoveních s platností originálu, přičemž po jednom vyhotovení obdrží autor a nabyvatel, další vyhotovení je vloženo do VŠKP.
2. Vztahy mezi smluvními stranami vzniklé a neupravené touto smlouvou se řídí autorským zákonem, občanským zákoníkem, vysokoškolským zákonem, zákonem o archivnictví, v platném znění a popř. dalšími právními předpisy.
3. Licenční smlouva byla uzavřena na základě svobodné a pravé vůle smluvních stran, s plným porozuměním jejímu textu i důsledkům, nikoliv v tísní a za nápadně nevýhodných podmínek.
4. Licenční smlouva nabývá platnosti a účinnosti dnem jejího podpisu oběma smluvními stranami.

V Brně dne: .....

.....

Nabyvatel

.....

Pavel S.J.

Autor

Abstrakt

Práce se zabývá etickými a právními otázkami souvisejícími s uplatněním informačních technologií v lidské společnosti. Mapuje historii etiky a významné etické myšlenky, které ovlivnily svět. Definuje základní pojmy jako profesní etiky nebo informační společnost a vysvětluje vztah termínů informace, data a znalosti. Popisuje význam výzkumu, vývoje a vzdělávání ve společnosti. Vyjmenovává obecné morální zásady i etické kodexy pro počítačové profesionály, jiné inženýrské profese, ale například i běžné uživatele internetu. Vymezuje jednotlivé oblasti informatiky z pohledu práva a uvádí právní normy patřící do každé takové oblasti. Věnuje se autorskému zákonu a pokouší se pojmenovat nejzásadnější problémy, které na sebe tento zákon váže.

Klíčová slova

Etika, právo, zákon, informace, informační technologie, společnost, etický kodex, autorský zákon.

Abstract

My work puts mind to ethnical and juridical issues which are connected with exercising IT in human society. It maps history of ethic and significant ethic ideas, which have influenced all the world. It defines basic notions like profession ethic or IT society and explains relation between information, data and knowledge. Describes meaning of research, development and education in society. Enumerates common moral fundamentals, ethic codices for computer professionals, other IT professions and for example usual users of the internet as well. Designates individual spheres of IT on the basis of law and introduces norms belonging to that. Deals with Copyright Act and tries to find the most important problems, which are connected with that.

Keywords

Ethics, law, rule, information, information technology, society, code of ethics, Copyright Act.

Citace

Pavel Srb: Etické a právní otázky spojené s IT, bakalářská práce, Brno, FIT VUT v Brně, 2008

Etické a právní otázky spojené s IT

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně pod vedením pana Ing. Bohuslava Křeny, Ph.D. Uvedl jsem všechny literární prameny a publikace, ze kterých jsem čerpal.

.....
Pavel Srb
30. července 2008

Poděkování

Rád bych poděkoval vedoucímu práce Ing. Bohuslavu Křenovi, Ph.D., za ochotu a odborné rady, které mi poskytl při tvorbě této práce.

© Pavel Srb, 2008.

Tato práce vznikla jako školní dílo na Vysokém učení technickém v Brně, Fakultě informačních technologií. Práce je chráněna autorským zákonem a její užití bez udělení oprávnění autorem je nezákonné, s výjimkou zákonem definovaných případů.

Obsah

1	Úvod	2
2	Vymezení pojmů	3
2.1	Etika	3
2.1.1	Historie a významné myšlenky	4
2.2	Profesní etiky	6
2.3	Informační...	6
2.3.1	Informační společnost	10
2.4	Výzkum, vývoj, vzdělávání	11
3	Etika v IT	14
3.1	Etické zásady a jejich kodifikace	15
3.1.1	obecné zásady	15
3.1.2	Desatero počítačové etiky	17
3.1.3	Netiquette	17
3.1.4	Kodex ACM	18
3.1.5	Etický kodex novináře	20
3.1.6	Etický kodex tlumočnicka a překladatele	21
3.1.7	Kodex etiky českých knihovníků	22
4	Právo v IT	24
4.1	Právo na informace	25
4.2	Elektronické dokumenty a podpisy	26
4.3	Ochrana osobních údajů	27
4.4	Informační systémy ve veřejné správě	28
4.5	Telekomunikační právo	28
4.6	Obchodování a informační technologie	29
4.7	Ochrana duševního vlastnictví	30
4.8	Internet	33
5	Autorsky zákon	35
5.1	Volné užití a poplatky za prázdné datové nosiče	37
5.2	Další nejasnosti v zákonech	38
5.3	OSA	39
5.4	Pozitivní a negativní kampaň	41
5.5	Východiska	42
6	Závěr	43

Kapitola 1

Úvod

Otázky spojené s etikou, morálkou a mravností byly, jsou a já osobně si myslím, že i v budoucnu budou aktuální a otevřené. Lidé si odedávna kladou otázky o smyslu života, o tom, co je správné a co není, jak to rozlišit a jak se podle toho zařídit.

Takové otázky se týkají věcí každodenního života, jako obstarání si obživy, péče o své blízké ale i věcí abstraktnějších a větších než je člověk sám, například „štěstí“ nebo vztah k přírodě.

Informace hrají v životě člověka i celé společnosti velkou roli. S rozvojem výpočetní techniky se zvětšila lidská schopnost práce a i chápání informací. Informační technologie tedy mají v našem světě velký význam a ten stále roste. Stejně tak, jak roste síla a schopnosti informačních technologií, je třeba se zamýšlet nad důsledky, které to s sebou nese. Je tedy zcela na místě zamýšlet se nad IT z pohledu etiky.

S morálkou úzce souvisí i právo, proto se tato práce věnuje IT i z tohoto pohledu.

Kapitola 2

Vymezení pojmů

2.1 Etika

S pojmem etika úzce souvisí pojem morálka. Často jsou tyto dva výrazy zaměňovány, když někdo konstatuje, že nějaký skutek nebo názor je nebo není morální tedy etický. Morálka a etika ale není totéž. Morálka je soustava pravidel lidského jednání. Naopak etika je filosofická disciplína, která tato pravidla zkoumá. [42]

Každý člověk musí dennodenně činit mnoho rozhodnutí, při své práci, v osobním životě, ale i když má v úmyslu přejít silnici. Člověk se musí rozhodovat co je dobré nebo zlé, morální nebo nemorální, správné nebo špatné pro něj samého, pro společnost nebo celý známý svět, ve kterých žije. Když si ale někdo položí otázku, zda to co dělá je dobré nebo špatné vyvstávají další otázky. Je to dobré pro mne nebo je to dobro obecnější? Je to dobré protože to říká nějaké morální pravidlo nebo to vychází z osobního přesvědčení? Co je to vůbec dobro a co zlo? Lidé žili, žijí a budou žít v různých dobách a různých společnostech, historie ukazuje, že vliv těchto faktorů na morálku je značný. Většina lidí by dnes potvrdila, že vražda je zavrženíhodný čin, ale existovali i kultury, které činili lidské oběti a bylo to podle nich morálně naprosto v pořádku. Jinými slovy morální pravidla nejsou jasně vymezena, na rozdíl od zákonů. Etika se tedy snaží zkoumat ony morální problémy, nejasnosti a dát alespoň nějaké vodítko jak nalézt odpovědi na otázky spojené s morálkou.

Osobně mám pocit, že při studium etiky člověk odhaluje další a další otázky a odpovědi na ně mu stále unikají, důkazem je vývoj etiky v historii. Každá další myšlenka nebo postoj, který se snažil podat vysvětlení nějakého aspektu, vyvolal mnohdy nesouhlas s poukazem na nějaký konkrétní příklad situace, který daným způsobem řešit nelze. Bylo by velice hezké najít nějaký obecný matematický model etiky, ale zatím se to ještě nikomu nepovedlo a současné teorie říkají, že se to ani nikdy nepodaří. Etika je tedy složitá oblast zkoumání a je velmi těžké do ní proniknout neboť skoro vždy lze k nějaké její části zaujmout opačnou pozici.

Při popisování morálky a etiky se často používá termínů štěstí, smyslu života nebo dobra a zla, jako zobecnění širšího množství nějakých vlastností nebo hodnot. Dobro se dá chápat jako zdraví krása, věrnost, statečnost, přátelství, láska... [42] Zlo by se dalo chápat jako to co stojí v opozici k dobru, je to to co může dobro poškodit. Lidé, dnes by se možná řeklo spíše lidské bytosti, mají mnoho vlastností. Tyto vlastnosti se dají zařadit ke ctnostem nebo naopak k neřestem a polarizovat je mezi dobro a zlo. Stejně tak se dá nějakým zjednodušeným a popisem charakterizovat lidská vůle, rozum, svoboda volby a podobně. Všechny tyto pojmy sou jakýmsi základními stavebními kameny morálky a potažmo etiky. Historie ale ukazuje jednu zajímavou skutečnost a totiž, že v průběhu času jak se měnil

svět, jako prostředí, ve kterém žijí lidé, kteří vytvářejí organizované skupiny - společnosti, se mění i chápání, význam a váha tech jednotlivých stavebních kamenů.

Každý má vlastní představu o tom co je dobré a co špatné, naše rozhodování je směsí osobních názorů a vžitých tradic. [43] Společnost má tedy velký vliv na formování člověka. Je velice snadné přestat se snažit najít vlastní, pro danou situaci optimální cestu a přijmout již hotová řešení, v podobě autorit, kterých existuje kolem nás spousta. Rozhodně to přinášení velké zjednodušení života a v důsledku možná rychlejší a tedy efektivnější rozhodování. Jednou z nejvíce rozšířených autorit, které poskytují jasná pravidla a tedy i jistoty je náboženství. Když člověk váha zda má aplikovat nějaké všeobecně uznávané pravidlo nebo se od něj oprostít a zkusit se rozhodnout samostatně, dochází vlastně k souboji mezi vlastní přirozeností a společností.

To, že společnost nás formuje „zvenčí“ napadne asi každého, ale co utváří naše vnitřní přesvědčení?! Existují teorie hovořící o vlivu DNA na lidské chování, o tzv. sobeckém genu nebo altruistickém genu. Pojmenování těchto entit stačí aby bylo možné pochopit, že se jedná vlastně o jaký si přirozený vnitřní sklon k sobectví nebo naopak velkorysosti. Není ale snadné si představit, že jsme naprogramovaní roboti, kteří pouze interpretují svůj genetický kód. Jako motivy mravního chování jsou nejčastěji zmiňovány jednak city (láska, soucit, sympatie) a potom také rozum. Emocionální etika říká, že rozhodujícím činitelem v lidském jednání jsou právě emoce. Intelektualismus nepopírá vliv emocí, ale vyžaduje konečné rozhodování na základě rozumu. [44] Jednou z nejvzácnějších hodnot je lidské svoboda, v tomto případě svobodná možnost volby.

2.1.1 Historie a významné myšlenky

V průběhu věku vzniklo mnoho etických teorií, můžeme některý přijmout nebo se jimi nechat nasměrovat a zvolit vlastní cestu, etika nabízí možnosti, nepřikazuje co máme dělat. Uvádím zde některé snad zajímavé příklady ve zjednodušené podobě, protože opravdu komplexní pochopení každé myšlenky je velmi náročné jak intelektuálně, tak časově.

Kořeny etiky lze hledat v Řeckých městských státech v 5. st. př. n. l. konkrétně v demokratických Aténách. Ačkoli se Atény dají považovat za demokratický stát, byla to jiná demokracie, než ta, kterou známe dnes. Ženy a otroci nesměli zasahovat do fungování státu, naopak bohatí a vlivní měli větší moc. Vlastnit otroky bylo běžné i filozofů jako Platon a Aristoteles. Z pohledu tehdejší etiky v tom nebyl žádný problém.

Dalším významným filozofem byl Sokrates, který věřil že nejdůležitější lidskou vlastností je schopnost klást otázky a odhalovat tak, že člověk má často sám o sobě málo informací nato, aby se mohl správně rozhodnout. Platón rozlišoval dva druhy poznání: smyslové - empirické a rozumové. Platón byl racionalista, byl přesvědčen ze opravdového poznání lze dosáhnout pouze rozumem. Aristoteles se na rozdíl od Platóna zaměřil na to co si myslí obyčejní lidé v běžných situacích. Považoval za zbytečné zabývat se vzdálenými abstrakcemi dobra a zla.

V době renesance to byl Machiavelli (1489-1527), který ve svém díle *Vladař* poukázal na skutečnost, že ve společnosti existuje více morálních standardů. Jinak se člověk chová v soukromí a jinak vystupuje na veřejnosti

Thomas Hobbes (1588-1679) vycházel z předpokladu, že lidé jsou od přírody zlí. Na základě zlatého pravidla „nečiň druhému to, co nechceš aby tobě činili ostatní“ [42] lidé mezi sebou uzavírají „společenskou smlouvu“, která zajišťuje že lidé jsou navzdory své zlé podstatě žít v harmonii. Tato teorie naráží na problém v situaci, kdy se vyskytne člověk, který vykoná nějaký ušlechtilý neegoistický skutek.

Protikladem Hobbse je J. J. Rousseau (1712-1778), jehož optimistické teorie říká, že člověk je původem mírumilovný a laskavý. To co ho kazí, je civilizace se všemi svými moderními vymoženostmi.

Sociobiologie si bere vzor v přírodě a říká, že spolupráce je přirozená věc a není tudíž divu, že i lidé vytvářejí společnosti, kde se dá harmonicky žít. Jelikož u lidí je silně rozvinutý smysl pro individualitu, dochází ke střetům.

Karel Marx (1818-1883) podmiňoval všechny morální hodnoty ekonomickými zájmy vládnoucí třídy. Podle Marxe v každé době v každé společnosti existovala vládnoucí skupina, která díky svému postavení hospodářsky ovládala celou společnost a mohla si tak vytvořit ideologii, kterou se potom řídila celá společnost.

Zakladateli Utilitarismu byli J. Bentham (1748-1832) a J. S. Mill (1806-1873). Tento směr posuzuje morálku z hlediska důsledků. Zjednodušeně řečeno, pro každý skutek, každé rozhodnutí, lze vypočítat míru pozitivního přínosu. Nejlepší rozhodnutí je takové, které přinese největší štěstí největšímu počtu lidí. Mill v mnohém se svým učitelem Benthamem nesouhlasil. Nelíbilo se mu materialistické zaměření utilitarismu a upřednostňoval kulturní a duchovní hodnoty. Domníval se také, že většina lidí by měla dodržovat tradiční zásady mravnosti stanovené utilitaristicky a ne stále počítat míru štěstí. Jako pluralista také nesouhlasil s tím, že důsledkem utilitarismu dochází k prosazování zájmů většiny a menšina je tím utiskována.

Immanuel Kant (1724-1804) se naopak domníval, že při posuzování mravnosti jsou nejdůležitější motivy, nikoli následky nějakých činů. Mravnost má podle něj málo společného se štěstím, je to spíše pocit povinnosti, který lidi motivuje. Základní otázkou, kterou bychom si měli klást, je tedy proč děláme to, co děláme, co nás k tomu vede? Když někdo vykoná dobrý skutek, a udělal to vlastně náhodou, nevědomě, jako vedlejší efekt, nemůže jít podle Kanta o skutečně mravně dobrý skutek. Naopak, kdyby se například všichni lidé řídili chutí lhát, lež by rychle ztratila smysl a nikdo by nebyl schopen se domluvit. Rozumem lze určit univerzální morální zákony, která jsou funkční a správná. Kant formuloval kategorický imperativ jako základní zásadu, která říká, že člověk by měl jednat jenom podle takových pravidel, jejichž dodržování by chtěl i od ostatních.

David Hume (1711-1776) pochyboval o tom, že můžeme poznat co je morální a co nikoli. Hume založil metaetiku, oblast etiky, která se zabývá významem mravních výroků a jejich vztahem k myšlení a ke světu. Metaetika zkoumá morální tvrzení, jeho význam a možnosti důkazu z hlediska logiky.

Relativismus a absolutismus. Přesvědčení, že mohou existovat velké rozdíly v prostoru a čase v etických názorech a morálních pravidel, se označuje jako morální relativismus. Jako protipól tohoto názoru stojí morální absolutismus, který věří, že existuje soubor nějakých elementárních univerzálních pravidel, které platí vždy všude a za všech okolností. Při naplňování zásad absolutismu se ale člověk může, byť v dobré víře, může dopustit vnučování vlastních hodnot někomu jinému, což může způsobit víc škody než užitku. Relativisté naopak neuznávají žádná pravidla a nechávají vše na jedinci.

Individualismus a universalismus Je-li nějaký člověk, jedinec objektem mravního konání jedná se o morální individualismus. Naopak pokud je cílem takového konání celé lidstvo, společnost nebo dokonce celý svět jedná se o universalismus. [44]

Subjektivismus a objektivismus. Subjektivisté jsou přesvědčeni, že nelze objektivně posoudit nějakou morální otázku, zda je správné zachovat se tak nebo opačně. Záleží na pocitech jednotlivce a jeho vůli, zda si nějaké pravidlo vezme za své. Objektivisté tvrdí, že existuje jistá morální pravda nebo objektivní skutečnost, nezávisle na lidském poznání.

Podle J.-P. Sartra (1905-1980) nelze zobecnit lidskou přirozenost, neboť každý svobodný

člověk je jedinečný. Záleží tedy čistě na našem rozhodnutí jací budeme a nelze stanovit obecná pravidla.

Známostí, která přinesla zajímavou teorii lidské přirozenosti byl Sigmund Freud (1856-1939). Pojmenoval tři vrstvy lidské psychiky - nevědomí, já a nadjá. Nevědomí nás nutí naplňovat svoje pudy. Nadjá představuje naše svědomí a přikazuje nám chovat se mravně. Já, což je vaše vědomí musí neustále volit mezi tím co radí nebo do čeho nás nutí ostatní dvě složky naší osobnosti.

Druhá světová válka měla velký vliv na etiku. Poválečné období se nese v duchu postmodernistické skepse. Postmodernismus sám o sobě nevěří, že je možné etické zásady nějak vědecky dokázat. Důraz je kladen na emoce a intuici. Skepse a deziluze byla prohloubena ztrátou víry v morálku. Bylo to nepříjemný zvrat, když místo pokroku moderní civilizace se lidé museli vypořádat s hrůzami holocaustu.

Důsledkem postmodernismu bylo, že jedinec byl odkázán sám na sebe. Nemá už žádné jednoznačné ukazatele, musí dělat morální rozhodnutí bez nějakých pevných filozofických základů. Postmodernismus znamená naprostou svobodu toho, o co usilovat a nejistotu toho, co za to usilí stojí.

Na ztrátu ideálu a mravní nejistotu reagoval A. MacIntyre (*1929) svojí teorií, že bychom se měli vrátit zpět ke starým hodnotám. Přestat zkoumat jednotlivce, ale soustředit se na to, kam by se měla ubírat celá společnost. Vzor hledá v Aristotelovi a říká, že bychom se měli učit z historie.

Celá staletí byla etika „řízena“ muži. Díky druhé světové válce však i ženy dostaly šanci se prosadit, a to i v otázkách etiky. Ukazuje se, že ženy mají jiné morální priority a ctnosti, než muži. Vliv žen a jejich názorů přináší další možné řešení morálních dilemat.

Stejně tak teprve v minulém století si lidé začali uvědomovat svůj vztah k životnímu prostředí. Morálka tedy musí řešit kromě samotných mezilidských vztahů i vztah člověka a celé společnosti, ke svému okolí, což je v tuto chvíli naše planeta a blízký vesmír. [43]

2.2 Profesní etiky

Profesní etiky vycházejí z obecných etických principů, zaměřují se však konkrétněji na oblasti, které souvisí s tou či ono profesí. Profesní etiky nedokáží vyřešit všechna dilemata, ale snaží se je spíše odhalovat a nastiňovat možná řešení.

Hodnotami v profesní etice jsou ty, které nabývají největšího významu pro dané povolání. Jako přínosné bývají hodnoceny například tyto vlastnosti: spolupráce, odpovědnost, respekt, vzdělanost nebo slušnost. Etické kodexy tedy směřují k dosažení těchto hodnot s ohledem na náplň profese. Existují však i hodnoty, které stojí jaksí v pozadí a v porovnání například s pracovitostí, efektivitou a přesností jim v současnosti není věnována dostatečná pozornost, například: lidskost, emocionalita, vnímavost [44].

2.3 Informační...

Je-li zde často zmiňováno přídavné jméno „informační“, je nutné vysvětlit co vlastně znamená, tedy jaký je jeho původ. Při vysvětlení pojmu informace musíme zmínit i termíny data a znalosti. Tyto slova mají k sobě velmi blízko a podle vzájemných vztahů je lze lépe a snáze pochopit.

Existují různé druhy definic **informace**: [33]

1. intuitivní
sdělení, zpráva
objektivně a věcně konstatovaná fakta
komunikované znalosti
2. matematická
sdělitelný poznatek, který má smysl a snižuje nejistotu, nebo spíše neurčitost
Statistická pravděpodobnost určitého signálu či znaku, který je na vstupu určitého systému. Čím je menší pravděpodobnost daného znaku, tím větší má takzvanou informační hodnotu.
3. filozofická
vnímatelný obsah poznaného nebo předpokládaného obrazu skutečnosti, který je možno využít pro život člověka
potenciálně komunikovatelný poznatek o objektivní realitě
poznatek o určité skutečnosti, předmětu nebo jevu zachyceném ve zpřístupnitelné formě využitelný při přizpůsobování se člověka životnímu prostředí
4. komunikační
obsah procesu lidské komunikace, odevzdávání a přijímání oznámení, jejich přenos osobním kontaktem, zvukem, signálem a prostředky masové komunikace
každý znakový projev, který má smysl pro komunikující strany
5. kybernetická
proces přijímání a využívání informace je procesem našeho přizpůsobování k nahodilostem vnějšího prostředí a aktivního života v tomto prostředí
proces, kdy určitý systém předává jinému systému pomocí signálů zprávu, která nějakým způsobem mění stav přijímacího systému

Data

Umožňují přenášet, uchovávat, zpracovávat a interpretovat odraz skutečnosti

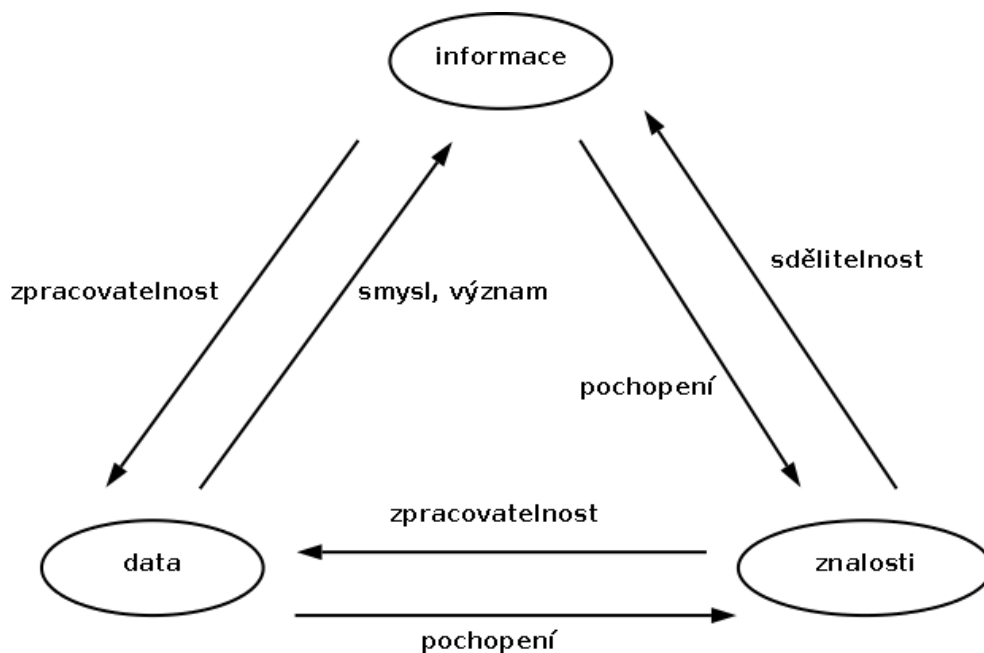
Znalosti

Jsou výsledkem aktivního učení se a porozumění informací, která byla právě sdělena, a její navázání na dřívějšími informacemi. Znalosti subjektu jsou obrazem světa, ve kterém žije. Pozorováním získává subjekt data, jejichž vzájemné vztahy jsou obrazem pozorovaných, skutečných vztahů. Lze je také chápat jako informace o tom, jak využít jiné informace a data ve vzájemných kombinacích a v různých podmínkách. [50]

Definice podle [23]:

Informace

V nejobecnějším slova smyslu se informací chápe jako údaj o reálném prostředí, o jeho stavu a procesech v něm probíhajících. Informace snižuje nebo odstraňuje neurčitost systému (např. příjemce informace); množství informace je dáno rozdílem mezi stavem neurčitosti systému (entropie), kterou měl systém před

Obrázek 2.1: Grafické znázornění vztahů informací, dat a znalostí [33]

přijetím informace a stavem neurčitosti, která se přijetím informace odstraní. V tomto smyslu může být informace považována jak za vlastnost organizované hmoty vyjadřující její hloubkovou strukturu (varietu), tak za produkt poznání fixovaný ve znakové podobě v informačních nosičích. V informační vědě a knihovnictví se informací rozumí především sdělení, komunikovatelný poznaček, který má význam pro příjemce nebo údaj usnadňující volbu mezi alternativními rozhodovacími možnostmi. Významné pro informační vědu je také pojetí informace jako psychofyzilogického jevu a procesu, tedy jako součásti lidského vědomí (např. N. Wiener definuje informaci jako "obsah toho, co se vymění s vnějším světem, když se mu přizpůsobujeme a působíme na něj svým přizpůsobováním"). V exaktní vědě se např. za informaci považuje sdělení, které vyhovuje přísným kritériím logiky či příslušné vědy. V ekonomické vědě se informací rozumí sdělení, jehož výsledkem může být zisk nebo užitek. V oblasti výpočetní techniky se za informaci považuje kvantitativní vyjádření obsahu zprávy. Za jednotku informace se ve výpočetní technice považuje rozhodnutí mezi dvěma alternativami (0, 1) a vyjadřuje se jednotkou nazvanou bit.

Data

Reprezentace informací vhodně formalizovaná pro komunikaci, interpretaci a zpracování lidmi a automaty. Data mohou být reprezentována libovolnými řetězci znaků (čísel, příkazů, vět) uloženými na informačním nosiči. Data nemají pravidla význam sama o sobě, ale teprve jsou-li pochopena, interpretována, komunikována a využita člověkem nebo počítačem, stávají se smysluplnými informacemi.

Znalost

Schopnost člověka nebo jakéhokoli jiného inteligentního systému uchovávat, komunikovat a zpracovávat informace do systematicky a hierarchicky uspořádaných znalostních struktur. Znalost je charakterizována schopností abstrakce a generalizace dat a informací.

Poznatek

Výsledek procesu poznání skutečnosti. Souhrn pojmů a představ o světě.

Informace je obecný pojem jako například hmota nebo energie. Je to tedy v jistém slova smyslu základní komponenta nám známého světa.

Důležitou vlastností informace je její nezávislost na jejím tvůrci. Informaci nelze vlastnit v klasickém slova smyslu jako nějaký hmotný předmět. To je důvod proč musí být chráněna právem [46].

Přenosnost - informaci je možné si sdělovat. Je nutné ji reprezentovat vnímatelným způsobem. Jestli informaci nemůžeme vyjádřit, pak vlastně ani nemá smysl hovořit o informaci.

Každá informace má svou hodnotu, ta ovšem nezáleží na nákladech na její vznik, ale spíše její využitelnosti a přínosem. Hodnocení informací je ale složitá věc, neboť nějaká konkrétní informace může mít různou hodnotu pro různé osoby v různých situacích. Tuto hodnotu tedy nelze odvozovat od jejích vlastností. Hodnotu lze odvodit například jako objem výdajů na její zjištění nebo zpracování. Další možností je odvození hodnoty z dopadů z odcizení nebo zneužití, tedy jako výši potenciální nebo dokonce už způsobené škody.

Vliv na hodnotu informace může mít také její zveřejnění, v krajním případě může dojít k naprostému znehodnocení a zániku informace.

Na rozdíl od hmotných zdrojů jsou informace nevyčerpatelné, v průběhu času se mění a vyvíjejí. Ve chvíli svého vzniku jsou informace bezvýznamné, neutrální. Hodnotit je lze až ve chvíli jejich využití

Informace hrály v lidské společnosti vždy významnou roli. Zdá se však, že poslední dobou s rozvojem technologií umožňujících rychlejší zpracování stále většího objemu informací zaujímají stále více místa v našich životech.

Mnoho lidí si myslí, že problémy, které při tomto vývoji vznikají, jsou nové, společností doposud nepoznané. Skoro to vypadá, že doteď žádný problém s informacemi nebyl a vede to k pesimistickým úvahám o zhroucení světa pod tíhou narůstajícího objemu informací. Tato představa je mylná, problém totiž leží jinde.

Díky současným technologiím mají lidé větší přístup k informacím, proto jich ze subjektivního hlediska přibývá. Lidé mají větší možnosti svobody a poznání a tedy mohou dosáhnout vyšší úrovně v různých oblastech. Zároveň však dochází k zobecňování globalizaci a potlačování přímých mezilidských styků.

Možnost zneužití nebo nevhodné interpretace informací je zřejmá, a proto se jí společnost vnímá a snaží se proti těm negativním jevům bojovat. Každý intuitivně cítí, že hlavním problémem je umět s informacemi vhodně zacházet - hledat, uspořádávat, využívat. Každý by se měl učit informace selektovat, tak aby se zabýval jenom těmi kvalitními, spolehlivými, ověřenými, úplnými atd.

Důsledkem rozvoje například internetu je potlačování těchto schopností. Přehnané množství informací může být stejně špatné následky jako jejich nedostatek, což vede ke špatnému rozhodování - sběr, selekce a používání informací.

Nelze pochybovat o moci informací. Zaznívají názory, že rozšiřování objektivních informací je klíčové pro zdravé fungování společnosti. Nejsou-li informace přístupné nebo jsou dostupné jen některé, má to za následek ohrožení demokratických hodnot.

2.3.1 Informační společnost

Současná etapa vývoje lidstva bývá označována jako informační nebo dokonce postinformační společnost. Informační společnost je charakterizována podstatným využíváním digitálního zpracování, uchování a přenosu informací citespovedtec.

Stejně jako v minulosti proběhla například průmyslová revoluce, můžeme dnes mluvit o revoluci informační. Technický pokrok ve zpracování informací má vliv snad na všechny odvětví lidské činnosti. Nové technologie často nalézají uplatnění v oblastech, na něž se upíná největší pozornost a kde mohou přinášet největší užitek. Takovými oblastmi je hospodářství a ekonomika. Rychlost reakce na změny je zde klíčová pro dosažení úspěchu, nebo spíše nutnost pro odvrácení regrese. Toto platí jak pro jednotlivce, tak pro celé státy. To, jak rychle je společnost schopna adaptovat nové technologie rozhoduje o jejím dalším osudu. K rozvoji bude docházet tam, kde změny přijmou rychleji.

Otevírají se nové možnosti, zároveň však také dochází ke vzniku sociálního napětí a nejistoty. Společnost je ohrožována množstvím rizik a problémů. Zde je prostor pro zásah vyšší autority, jako například státu, který má možnost pomoci společnosti vypořádat se nastalými změnami a jejich důsledky.

Ačkoli nyní nevíme, jaké kroky bude třeba v budoucnu učinit, už teď ale vystávají otázky a problémy, na které bude třeba hledat odpovědi a které bude třeba řešit. Příklady oněch problémů je možné vyzorovat na fungování internetu, na tom jak ovlivňuje svoje uživatele, celé společnosti a vzhledem ke svému globálnímu charakteru, už i celý svět [31].

Zdá se že v budoucnu bude třeba zvládnout tyto problémy, které mají i etické rozměry:

- velké množství, často si protirečících zavádějících a mylných informací
- nerovnost přístupu k informacím
- ochrana proti zneužití údajů, ochrana soukromí všech subjektů
- cenzuru
- konflikt různých zájmů
- respektování lidského faktoru
- přizpůsobení lidského myšlení daným potřebám (logika, matematika)
- ovládání nových technických zařízení

Hranice ekonomiky postavené na informačních technologiích jsou určovány jejich stavem, stupněm vývoje. Hlavní znaky v současné době:

- výrobky na míru zákazníka
- krátká doba dodání
- velké vzdálenosti
- přímý přístup zákazník-výrobce
- změna podílů nákladů ve firmách (klesá režie, náklady na zaměstnance)
- propojení organizací globalizace

Zajímavým příkladem mohou být současné bazary a především ty, které jsou zaměřené na výpočetní techniku. Klasická představa bazaru by mohla být následující: kamenný obchod, zcela zaplněný různorodým, již sice používaným, ale většinou funkčním zbožím. Zákazník vidí předmět nákupu, může ho prozkoumat, dále pak zjistit dodatečné informace od prodejce. To vše hned na místě, bezprostředně. Stejně tak zakoupení daného zboží nevyžaduje žádnou zvláštní režii. Najít dnes takový klasický bazar už není vůbec lehké, vyhledávání, výběr, zjišťování informací o kupovaném zboží probíhá nepřímo na internetových stránkách prodejce. Platba může také proběhnout bezhotovostně. V případě že se zákazník nerozhodne pro nějakou zásilkovou službu, ve fyzickém „obchodě“ už dojde pouze k vyzvednutí daného předmětu.

Najde se mnoho spokojených zákazníků takového moderního „e-bazaru“, ale i lidí kteří jsou proti, kteří by volili nákup v klasickém bazaru, obě varianty nabízejí svým zastáncům specifické výhody. Jedna věc je však jistá, a totiž že se v moderním pojetí už nedá mluvit o bazaru, popírá totiž jeho základní vlastnosti, místo toho se vyvinul nový druh obchodu.

Ekonomika vázaná na informační technologie není tak závislá na hmotných zdrojích, informace jsou na rozdíl od ropy nebo drahých kovů nevyčerpatelné. Náklady kopírování a šíření informací jsou zanedbatelné, cenné nejsou hmotné suroviny, ale hodnota duševního vlastnictví. Prioritními pro informační produkty se stávají znalosti, výjimečnost, individuální kvalifikace.

Charakteristickým rysem informační ekonomiky je to, že do produktů se vkládá stále více informací a tím se vývoj přesouvá mimo původní problematiku. Otevírají se nové, mnohem širší možnosti pro výsledný produkt [31][46].

2.4 Výzkum, vývoj, vzdělávání

Výzkum sám o sobě je pojem velmi starý spjatý s vědou. Výzkum a vývoj ale vznikl teprve na počátku 20. století a od té doby se stal v rozvinutých zemích velmi významným pojmem. Je prvním krokem na cestě k inovacím v průmyslové výrobě. Jedná se o pečlivé systematické zkoumání, často metodou pokusů a omylů. Vynálezy umožňují vznik nových procesů nebo výrobků.

Výzkum obecně znamená zkoumání, jejímž jediným cílem je odkrýt zákonitosti a tajemství přírody. V praxi se ale výzkum soustředí na konkrétní oblast s cílem dosáhnout nějakého konkrétnějšího využitelného objevu. Ve vyspělých státech je výzkum vývoj součástí celkové ekonomické strategie.

První organizované pokusy o technologický pokrok nelze přesně datovat. Ačkoli nové vynálezy jasně ukázaly, že takové snažení má smysl, čas ještě musel uzrát, aby vědecká práce byla dostatečně doceněna. Nejprve bylo čerpáno z objevů jednotlivých vynálezců, v druhé polovině 19. století začali vznikat organizované společnosti zabývající se výzkumem. Práce nově vznikajících laboratoří však stále nenacházela dostatečné uplatnění v průmyslu.

Klíčový význam měla první světová válka, během níž došlo k zásadnímu obratu. Náhlá potřeba nových technologií pro zbrojní průmysl odhalila nedostatky dosavadního stavu. Ukázalo se, že řádný výzkum a vývoj je nezbytný pro naplnění nových požadavků na technologický růst.

Následujících deset let všude ve světě, v průmyslově vyspělých zemích, vznikaly laboratoře, v nichž z ambiciózních plánů vznikaly nejdříve prototypy „futuristických hraček“ a ve finále spolehlivé přístroje a dnes běžně používané přístroje jako auta, letadla, rádia, telefony...

Globální ekonomická krize zapříčinila na počátku třicátých let dvacátého století snižování nákladů na výzkum a vývoj, a tedy k jeho omezení. Na dosažený vrchol se rozvoj opět dostal v Anglii a USA až po druhé světové válce. Zbytek Evropy se vzpamatoval z následků války a lidé měli mnohem skromnější cíle. Po skončení druhé světové války počet lidí zaměstnaných jako vědci stále stoupal. „Výsledek války“ měl jistě význam na možnosti a tedy specializaci vývoje v různých zemích. USA rozvíjely letectví, obranu, vesmírný výzkum, elektroniku a počítače. Japonsko se zaměřilo na spotřební nikoli vojenské technologie [32].

Světové války ukázaly všem vládám světa, jak důležitý je výzkum a vývoj pro průmysl, který zásobuje armádu a také, že je klíčem k ekonomickému růstu. Spousta technologií nejdříve vznikala pro vojenské účely, ukázalo se že nalézají uplatnění ba dokonce jsou stejně důležité i v civilním sektoru. Protože si vlády uvědomují výhody, které průmyslového vývoje přináší, jsou jeho největšími sponsorsy. Ve vyspělých zemích dochází ke spolupráci mezi soukromými subjekty a vládami, které na výzkum přispívají zásadním způsobem. Dohodnout tak nákladné projekty není lehké, logicky je zájmem všech zúčastněných stran co největší výsledek v přijatelném čase. Problém mohou také muže představovat dohodnutí patentových práv a podobně.

Výzkumem a vývojem se zabývají různé subjekty:

- firmy - obchodní společnosti
- státy - vlády
- nezávislé společnosti
- výzkumná sdružení
- univerzity

Dnešní model vzdělávání vychází z představy o s studentovi, který musí docházet na nějaké konkrétní místo, kde čerpá nové znalosti a schopnosti a zároveň tam dokazuje, že je skutečně nabyt. V tomto starém zkostnatělém systému jsou pevně dány jednotlivé stupně vzdělání, obory, studijních plány, předměty, závěrečné zkoušky a tituly. Informační technologie však umožňují zásadní změnu, a totiž za vzděláním už není třeba chodit do budovy, kterou zdobí státní znak. Studovat je možné na dálku, zdroje konkrétních specifickým informací pro studium už nejsou lokalizovaný do knihoven patřících k vzdělávacím institucím. Vznikají zcela nové koncepce vzdělávání založené na dálkové formě studia on-line. V budoucnu bude asi možné získat vyšší než střední vzdělání získat i jiným způsobem než prezenčním studiem. Možným důsledkem, že vzdělání lze nabýt i jinde než na klasické škole, by mohlo být oddělení institucí vzdělávacích a certifikačních, které by znalosti ověřovaly a dodávaly patřičné osvědčení.

Důležitým rysem současného školství je také časově omezené studium, nebo lépe řečeno, poměrně přesný rozpis trvání jednotlivých stupňů. To má za následek velmi negativní skutečnost, a totiž, že mnoho lidí se po obdržení diplomu povýšeně a z hlubokého přesvědčení, že už „má hotovo“, přestane dále vzdělávat. V oborech, které se bouřlivě rozvíjí to v důsledku znamená znehodnocení celého studia. Dnes je třeba se vzdělávat kontinuálně po celý život. Oddělení vzdělávacího a certifikačního procesu by zmenšilo tlak na jednorázové posbírání všech znalostí a umožnilo by získání aktuálních, nejnovějších znalostí i jinými cestami, než soustavným teoretickým studiem.

I v české republice podobně jako v jiných zemích Evropské unie zafungoval projekt „Internet do škol“ [7], který umožňuje za výhodných finančních podmínek pro školy pořídit

a spravovat technické vybavení proto, aby se školy umožnily studentům nahlédnout do světa mimo za svými zdmi. Projekt se snaží, aby se informační technologie a komunikace staly běžnou součástí života společnosti. Je zde také patrná snaha o napojení školství a komerční sféry. To umožňuje jednak zkvalitnění studia, tím že se nejedná o pouhou teorii, zároveň mají studenti lepší představu o realitě na pracovním trhu a lépe naleznou uplatnění.

Naše fakulta je dobrým příkladem uplatňování nových trendů a technologií ve vzdělávání. Studenti velice oceňují možnost absolvování přednášek on-line, nebo jejich shlédnutí ze záznamu. Dále minimální nutnost pracovat s fyzickými tištěnými materiály. Práce s elektronickými dokumenty je nejenom nesrovnatelně efektivnější, zároveň tolik nezatěžuje přírodní zdroje. Možnost provádění takřka všech studijních a administrativních úkonů pomocí informačního systému je velmi pohodlné a v dnešní době rostoucích nákladů na dopravu se do budoucna jeví jako nutnost.

Vysoké školy a vědecké ústavy jsou celosvětově na prvním místě v objevování a využívání nových technologií. Jejich prostředí umožnilo vzniknout mnoha firmám, některé zakládali sami studenti. Stát v současnosti nemůže financovat výzkumnou práci sám, dochází k propojení s komerční sférou. Akademické půda slouží jako testovací prostředí, které využívá nejmodernější technologické vymoženosti, na rozdíl od běžné komerční sféry, kam přechází tyto nové technologie již z velké části vyzkoušené a dopracované [32].

Stav, v jakém se školství nachází, se v průběhu času vůči okolnímu světu mění. Jak už bylo naznačeno klíčová je rychlost reakce na změny a přizpůsobení, samozřejmě je také nutné umět rozpoznat a pojmenovat v jakém stavu se právě nacházíme a k jakým změnám dochází.

V současné době jsou v Evropském terciárním vzdělání patrné např. ty problémy:

- mnoho vysokých škol, ale stejné cíle
- přílišná průměrnost, nízká podpora výjimečnosti a nadprůměrných kvalit
- efektivnost nakládání s prostředky
- rovný přístup ke vzdělání pro všechny sociální vrstvy

V České republice se již rozběhla reforma vysokého školství. Aktuálně byla představena „Bílá kniha terciárního vzdělávání“ [9], která otevřela veřejnou diskusi ohledně, zdá se nezbytné, reformy.

Kapitola 3

Etika v IT

Informační etika je částí etiky, která se zabývá morálními zákonitostmi a pravidly souvisejícími se zpracováním informací - vznikem, šířením, využíváním, organizací. Podle této definice informační etika zkoumá žurnalistiku, knihovnictví, informatiku nebo publikační činnost, ale pouze jako etiku profesní. Informační etika však zahrnuje i analýzu přirozenosti a společenských dopadů informačních technologií, zabývá také vývojem morálních hodnot, mocenských struktur i etických rozporů v oblasti informatiky, informačními mýty a rozpory v teorii a praxi. Pokrok nových technologií sebou nese vždy nové, nebo znovu aktuální, možnosti a tím i etické problémy, které je potřeba rozpoznat a věnovat se jim [52].

Problémy lze tedy rozdělit na individuální - mikroekonomické a potom globální - makroekonomické [52]. Informační etika se nezabývá pouze posuzováním, zda se s informacemi zachází dobře nebo špatně. Věnuje se jednak samotné práci s informacemi ve vztahu k jedinci, například dodržování morálních zásad při manipulaci s osobními údaji, zadruhé pak obecným vlivem informačních technologií na celou společnost [34].

příklady mikroekonomických problémů [52][34]

- ochrana duševního vlastnictví
- porušování citačních zásad
- ochrana soukromí
- obchodování s osobními údaji
- ochrana obchodního tajemství

příklady makroekonomických problémů [52][34]

- nerovný přístup k informacím
- zranitelnost informační společnosti
- cyberspace a zájem o dění v reálném světě
- informační technologie ve výuce
- rozdělení společnosti

3.1 Etické zásady a jejich kodifikace

Kodifikaci etických norem spojených s informatikou lze rozdělit do několika skupin

- právní předpisy (tiskový zákon, zákon o ochraně osobních údajů, autorský zákon),
- mezinárodní smlouvy (právo na informace, právo na ochranu soukromí, svoboda projevu),
- profesní kodexy (novinářské, knihovnické či infromatické oblasti.)

Většina problémů souvisejících s informacemi je globální a měla by být řešena mezinárodně. Nelze se však domnívat, že je možné vnucovat svoje přesvědčení ostatním, je potřeba se dohodnout a to je velmi náročné [26]. Mezi etické kodexy patří například: [34]

- Desatero počítačové etiky
- Netiquette
- Kodex ACM - kodex počítačových profesionálů
- Kodex etiky českých knihovníků, Kodex ALA - Americká knihovnická asociace
- Etický kodex novináře
- Etický kodex tlumočnicka a překladatele

3.1.1 obecné zásady

Informační etika popisuje etiku všech zúčastněných osob, tedy tvůrců, autorů, dále zprostředkovatelů informací, jimiž jsou například knihovníci, novináři, vydavatele, tlumočníci apod. A neposlední radě uživatelů, příjemců informací [34].

povinnosti tvůrců

- nešířit informace podněcující nenávisť mezi lidmi
- sdělovat informace pravdivé, nezkreslené, s vyloučením polopravd, dvojsmyslů apod.
- správně citovat
- psát věcně, stručně a srozumitelně
- vyhýbat se vícenásobnému publikování článků stejného obsahu, aby zamezil zbytečnému růstu objemu publikovaných dokumentů
- nepsat proti svému morálnímu přesvědčení

povinnosti zprostředkovatelů:

- respektovat autorské právo
- včasné poskytovat informace

- všem zaručit stejný přístup k informacím, zodpovídat za věcnou správnost poskytnutých informací

povinnosti uživatelů:

- napomáhat zprostředkovateli informací při uspokojování vzneseného požadavku (např. spolupracovat při doplnění vágní formulace požadavku)
- získané informace, jsou-li adekvátní potřebě, využít
- nabyté znalosti využívat pro druhé
- přijímat i takové relevantní informace, které jsou nepříjemné
- vyhledávat nejlepší informace

Není překvapením, že mnohá pravidla představují pro informační společnost morální dilemata, když se snaží dodržovat například tyto určité pro zmíněné kodexy společné principy [26] [52]

- každý by měl mít volný přístup ke všem informacím
- nikomu by neměla být šířením informací způsobena újma
- měli by být šířeny pouze pravdivé informace
- je přínosné vytvářet nové informace
- každý má zodpovědnost za důsledky svého jednání v informační oblasti

v praxi dochází k rozporu mezi

- respektováním duševního vlastnictví (copyright) a svobodným a rovnoprávným přístupem k informacím pro všechny
- právem na informace a ochranou soukromí
- ochranou soukromí, obchodním tajemstvím a veřejný zájem
- odpovědností a volným šířením informací
- hodnotnými, srozumitelnými, přesnými, pravdivými a zavádějícími informacemi

Uvědomíme-li si, že všechny zásady mohou za určitých situací kolidovat s jinými, nelze se tedy nikdy úplně zbavit morálních dilemat. Nestačí se tedy jen řídit nějakým kodexem, ostatně to samo je v rozporu s některými kodexy, ale vždy se zodpovědně rozhodnout. Kodex neslouží jako zákon, ale poskytují nám výchozí bod pro rozhodování. [52]

3.1.2 Desatero počítačové etiky

Desatero počítačové etiky bylo vytvořeno v roce 1992 v Institutu pro počítačovou etiku Brookings Institution ve Washingtonu a bylo publikováno v článku „In Pursuit of a „Ten Commandments“ for Computer Ethics“ Ramonem C. Barquinem. Cílem bylo vytvořit základní etické pravidla, kterými by se mohli lidé při užívání počítačů řídit. [4]

1. Nepoužiješ počítače, abys uškodil jinému člověku.
2. Nebudeš rušivě zasahovat do práce s počítačem jiných lidí.
3. Nebudeš slídit v cizích počítačových souborech.
4. Nepoužiješ počítače ke krádeži.
5. Nepoužiješ počítače pro křivé svědectví.
6. Nezkopíruješ ani nepoužiješ někým vlastněný software, za který jsi nezaplatil.
7. Nepoužiješ cizí počítačové prostředky bez zmocnění nebo řádné kompenzace.
8. Nepřivlastníš si výsledek cizí duševní činnosti.
9. Budeš mít na paměti sociální důsledky programu, který píšeš, nebo systému, který navrhuješ.
10. Budeš vždy používat počítače takovým způsobem, který zajistí uznání a respekt pro ostatní lidi.

3.1.3 Netiquette

Podobně jako Desatero počítačové etiky, i pravidel Netiquetty je deset a inspirace tohoto počtu s největší pravděpodobností vychází z biblického Desatera. Nejčastěji se člověk s Netiquettou při užívání Internetu, stanovuje totiž zásady slušného chování při komunikaci prostřednictvím sítě. Sám název, jak se zřejmě, vychází ze spojení slov „net“ - angl. síť a etiketa. Tyto zásady svěřují ke zlepšení komunikace a vyhýbání se problémům na síti, nikoli k omezování uživatele.

1. Nezapomínej na člověka.
2. Drž se při online jednání stejných zásad, jako v reálném životě.
3. Nezapomínej, že jsi v cyberspace.
4. Ber ohled na čas a přenosová pásma ostatních.
5. Udělej o sobě na síti hezký obrázek.
6. Děľ se o získané znalosti s ostatními.
7. Pomáhej udržovat hádky na síti (flame wars) pod kontrolou.
8. Ber ohled na soukromí ostatních.
9. Nezneužívej svou moc.

10. Odpouštěj druhým jejich chyby.

[52]

Základním pravidlem je, že na Internetu komunikujeme s lidmi. Proto bychom na to neměli zapomínat a brát na ně ohled. To, že ale nekomunikujeme s někým osobně, mívá někdy za následek, že se lidé chovají agresivně nebo bezohledně, myslí si, že si můžou dovolit více než v reálném životě. Člověk by se měl proto před každým svým projevem zamyslet, zda tak jak se má v úmyslu zachovat, by se zachoval i jinde než na Internetu. Anonymita na Internetu znamená, že ten s kým komunikujeme nemusí znát naší tvář, obrázek se o nás udělá podle toho jak se chováme. Tím, že je vnímání druhé osoby omezeno většinou jenom na písemný projev, je právě ten automaticky pod drobnohledem druhé strany. To co jednou napíšeme už nejde zamluvit. Člověk by měl být stručný a vyjadřovat se jasně a srozumitelně, čehož je stručnost základem. Když budeme psát tak jako bychom mluvili, tzn. zaplavovat někoho volným proudem myšlenek, tak v písemné podobě to nebude stravitelné. Ačkoli i u nás dávno odzvonilo připojení pomocí modemu, rychlost spojení není nekonečná, vždy bychom se měli zamyslet nad objemem posílaných dat. Obecně se také nedoporučuje přeposílání e-mailů, jejichž obsah to po vás žádá, většina takových sdělení se nezakládá na pravdě. Při přeposílání obrázků byste se snadno mohli dostat do křížku s autorským zákonem. Je lepší být zdrženlivý ve svém projevu a velkorysý k ostatním. [45]

3.1.4 Kodex ACM

ACM - Association for Computing Machinery (asociace pro počítačové zařízení) byla založena v roce 1947. Je to mezinárodní vědecká a vzdělávací organizace, široce uznávaná po celém světě, která sdružuje počítačové odporníky. Zabývá se vytvářením prostředků, které zlepšují výpočetní techniku a informační technologie a slouží ve vědeckém, profesním i společenském zájmu. Tato společnost pořádá konference, semináře, elektronická fóra a kurzy, publikuje časopisy a online knihy, podporuje otevřenou výměnu informací a vytváří profesionální a etické počítačové standardy. Dodržování etického kodexu se očekává od každého člena asociace

Etický kodex ACM stanovuje požadavky, které jsou namířeny především na počítačové odborníky, jsou popsány v obecné podobě, což zdůrazňuje, že zásady týkající se počítačů vycházejí z obecnějších etických pravidel. Je určen aby sloužil jako základ pro etické rozhodování při profesionální práci. Může však také sloužit při posuzování závažnosti etického přestupku. Může se stát, že v nějaké konkrétní situaci budou některé body kodexu navzájem v rozporu, tehdy je třeba hledat základní základní etické poselství a vyhnout se striktnímu dodržování sepsaných norem.

Kodex se skládá z těchto částí:

1. obecná morální závazná pravidla každý člen ACM by měl

- usilovat o co nejvyšší kvalitu života všech lidí: při navrhování počítačového systému by měl mít na zřeteli sociální potřeby ochranu zdraví a životního prostředí
- zabránit a předcházet možnému poškození způsobenému použitím počítačů na uživateli, široké veřejnosti, zaměstnancích, zaměstnavatelích; nemělo by tedy docházet ke ztrátám informací nebo majetku, škodám na majetku, nebo nežádoucím dopadům na životní prostředí

- být poctivý, upřímný a důvěryhodný, zejména pak v otázkách vytvářeného díla nebo své kvalifikace
- být spravedlivý a tolerantní, měl by mít úctu k druhým a respektovat jejich práva; odmítat diskriminaci na základě rasy, pohlaví, náboženství, věku, zdravotního postižení nebo národnosti
- uznávat autorská práva, patenty, obchodní tajemství a podmínky licenčních smluv
- neměl by si přivlastňovat zásluhy za cizí práci nebo myšlenky, ani v případech, kdy nejsou výslovně chráněny právem
- respektovat při své práci soukromí druhých, vytvářet taková díla (systémy, programy), která manipulují jen s nezbytnými osobními údaji, a navrhovat svá díla tak, aby i v případě jejich havárie nedošlo k úniku osobních údajů
- ctít tajemství a chránit důvěrné informace například ve vztazích se zaměstnavateli, klienty nebo uživateli

2. obecná morální závazná pravidla každý člen ACM by měl

- usilovat o dosažení nejvyšší kvality, účinnosti a vážnosti při své práci
- usilovat o získání a udržení odborné způsobilosti například pomocí nezávislého studia, zúčastňováním se seminářů, konferencí, nebo kurzů, a zapojením se do profesních organizací
- znát a dodržovat stávající právní předpisy vztahující se ke své profesionální práci
- hledat a využívat odborné posouzení své práce, jakož i stanovovat kritické recenze na práci ostatních
- být vnímavý, důkladný a objektivní při posuzování počítačových systémů a jejich dopadů, včetně analýzy možných rizik
- ctít své závazky, zejména smlouvy, dohody, a svěřené úkoly; brát plnou odpovědnost za svou práci a v případě nutnosti informovat zúčastněné strany, že závazky nebo dohodnuté úkoly nemohou být splněny, případně řešit jejich přehodnocení
- zlepšovat povědomí veřejnosti o výpočetní technice, to znamená povinnost čelit jakýmkoli nepravdivým názorům souvisejícím s informačními technologiemi
- využívat počítačové a informační zdroje pouze v případě, že je k tomu oprávněn, tzn. nepoužívat cizí systémy, účty nebo soubory bez předchozího svolení

3. závazná pravidla organizačního vedení každý člen ACM a organizační vedoucí by měl

- jako představitel organizace, která má vliv na celou společnost, podporovat plné přijetí společenské odpovědnosti členy organizace
- svěřovat svým vedením ke zajištění lepší kvality pracovního prostředí (osobní a profesní rozvoj, fyzická bezpečnost a lidská důstojnost všech pracovníků)
- jasně definovat vhodný a nevhodný způsob použití výpočetních zdrojů, tak aby nedošlo k jejich zneužití

- zajistit prostor pro jasnou formulaci uživatelských požadavků na vyvíjené dílo a také jeho validaci, aby požadavky splňovalo
- podporovat postupy pro zvýšení osobní důstojnosti a ochranu soukromí osob, které budou dotčeny vyvíjeným dílem
- vytváření vzdělávacích příležitostí pro členy organizace, aby se mohli seznámit s omezeními a úskalími při práci s výpočetní technikou a informačními technologiemi.

4. dodržování kodexu

- každý člen by měl zastávat a podporovat dodržování zásad tohoto kodexu
- porušení tohoto kodexu je neslučitelné s členstvím v ACM

[1]

3.1.5 Etický kodex novináře

Syndikát novinářů je dobrovolným profesním sdružením novinářů, které je politicky neutrální a ideologicky, nábožensky, politicky a ekonomicky nezávislé. Angažuje se za svobodu shromažďovat, analyzovat a šířit informace prostřednictvím tištěných a elektronických médií. Členem se může stát každý aktivní novinář, který je posléze povinen mimo jiné řídit se Etickým kodexem novináře

V reakci na mezinárodní konference týkající se novinářské práce, byly přijímány v řadě zemí kodexy chování novinářů. Základními myšlenkami jsou dobrovolnost přijímání a dodržování kodexů a vykonávání novinářského povolání zejména na základním právu na svobodu projevu. Kodexy se snaží o zachování práv a svobod jak novinářů tak občanů a o zabránění vzniku konfliktů.

Na základě mezinárodních i národních dokumentů byl syndikát novinářů vypracován Etický kodex novináře, k jehož dobrovolnému dodržování byli vyzváni všichni čeští a moravští novináři. Jeho hlavními body jsou:

1. Právo občanů na včasné, pravdivé a nezkreslené informace
Novináři realizují občanské právo na informace realizují svou činností, mají proto plnou odpovědnost za to, že informace, které předávají veřejnosti, jsou včasné, úplné, pravdivé a nezkreslené. Novinář je proto například povinen:
  - zveřejňovat jen informace, jejichž původ je znám
  - respektovat pravdu neodchylovat se věcně od ní
  - dbát na rozlišování faktů od osobních názorů
  - nevydávat domněnky za fakta a nezamlčovat relevantní údaje
  - odmítat jakýkoli nátlak, hájit svobodu tisku i svobodu jiných médií
  - přijímat pouze úkoly srovnatelné s jeho profesionální důstojností
  - nepoužívat nepoctivé prostředky k získání informací
2. Požadavky na vysokou profesionalitu v žurnalistice
Vysoká profesionalita je vynucena odpovědností k veřejnosti. Novinář je proto například povinen:

- nést osobní odpovědnost za všechny své uveřejněné materiály
- vyloučit všechny činnosti, které by jej mohly kompromitovat nebo vést ke střetu zájmů
- nepřijímat žádné hodnotné dary nebo výhody, které by měly souvislost s jeho novinářskou činností
- nezneužívat povolání novináře k činnosti reklamního pracovníka
- nezneužívat výsad, plynoucích z povolání novináře, k prezentování svých osobních postojů nebo k uspokojování soukromých potřeb

3. Důvěryhodnost, slušnost a serióznost zvyšují autoritu medií

Novinář je například povinen řídit se těmito požadavky:

- nic neomlouvá nepřesnost nebo neprověření informace
- jestliže si zdroj informací přeje zůstat utajen, novinář je povinen zachovávat profesionální tajemství, i kdyby mu z toho měly vzniknout potíže
- respektovat soukromí osob
- dodržovat přísně zásadu presumpce nevinny a neidentifikovat příbuzné obětí nebo delikventů bez jejich jasného svolení
- považovat pomluvu, neprokázané obvinění, překroucení dokumentů, faktů a lži za nejzávažnější profesionální chyby
- kromě nesporných důvodů veřejného zájmu nesmí novinář svou činností dostat dotčené osoby do nesnází nebo osobní tísně
- novinář nesmí využívat získané informace ve svůj prospěch dříve, než budou zveřejněny
- nesmí svou prací podněcovat diskriminaci rasy, barvy pleti, náboženství, pohlaví nebo sexuální orientace
- plagiát se zásadně zakazuje

[18]

3.1.6 Etický kodex tlumočnicka a překladatele

Příkladem etického kodexu tlumočnicka a překladatele může být, ten vypracovaný Jednotou tlumočnicků a překladatelů. Tato nezávislá, otevřená, dobrovolná organizace hájí profesní, pracovní právní a sociální zájmy svých řádných členů. Jedná se státními orgány, organizacemi, které zprostředkují práci tlumočnicků a překladatelů. V neposlední řadě hájí zájmy tlumočnicků a překladatelů na veřejnosti.

Jednota tlumočnicků a překladatelů sdružuje především fyzické osoby, pro které stanoví tlumočení, překládání a příbuzné činnosti zdroj obživy. Podmínkou členství je kromě náležitostí uvedených ve stanovách dodržování etického kodexu, mezi jehož body například patří, že tlumočnicka a překladatel:

1. je vždy a v plné míře vázán služebním tajemstvím v souvislosti s tím, co se dozví při své činnosti u neveřejných jednání a překladů
2. důvěrné informace nikdy nezneužívá

3. přijímá pouze ty závazky, které odpovídají jeho schopnostem a přípravě
4. nese plnou morální odpovědnost za výsledek své práce.
5. odmítne vykonávat vše, co by mohlo poškodit důstojnost jeho povolání
6. zásadně projevuje solidaritu se svými kolegy.
7. zprostředkuje jinému tlumočnickovi nebo překladateli tlumočení nebo překlad vždy bezplatně
8. nesmí být negativně postížen při výkonu svého povolání na osobních lidských a občanských právech a na důstojnosti

[8]

3.1.7 Kodex etiky českých knihovníků

Knihovny jsou veřejné, demokratické instituce, které shromažďují, uchovávají a poskytují informace všem členům společnosti. Zajišťováním a zpřístupňováním dokumentů a informací ve prospěch vzdělávání, výzkumu a kulturní úrovně obyvatel podporují ekonomický a sociální rozvoj společnosti, jsou službou pro místní komunity i důležitým kulturním a vzdělávacím centrem města, obce či regionu, kde působí. Pomáhají rozvíjet a obohacovat život jedince i celé společnosti.

[17]

Podobně jako v jiných oblastech týkajících se informatiky, tak i v knihovnictví vznikalo v průběhu let na různých místech na světě mnoho myšlenek, názorů a nápadů věnujících se etickým požadavkům této profese. I u nás stejně jako už dříve v jiných státech vznikla potřeba kodifikace etických principů. Přípravu Kodexu etiky českých knihovníků si vzal za úkol Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR. [26]

Podle toho etického kodexu se knihovníci chovají takto:

- vždy hájí právo jedince na informaci
- poskytuje neomezený, rovný a svobodný přístup k informačním zdrojům knihoven
- jedná politicky, ideologicky a nábožensky neutrálně
- zdržuje se jakékoliv cenzury, s výjimkami opodstatněnými zákonem
- nenese odpovědnost za následky užití informací získaných z dokumentů nebo v knihovně
- poskytuje své služby uživatelům bez ohledu na jejich národnost, rasu, náboženství, pohlaví a sociální status
- respektuje práva autorů dodržuje zákon při nakládání s jejich intelektuálním vlastnictvím
- respektuje a chrání práva uživatelů na soukromí a anonymitu a zohledňuje jejich osobnost a informační potřeby
- chová se profesionálně a formuje tak dobrý obraz svojí profese

- respektuje své kolegy, udržuje s nimi úzké kontakty a spolupracuje s nimi
- usiluje o celoživotní vzdělávání a zdokonalování, sleduje aktuální problematiku své profese
- podporuje své kolegy, kteří se ocitli v nesnázích proto, že se řídili etickým kodexem

[17]

Kapitola 4

Právo v IT

Jak moc je nutné věnovat se právním otázkám souvisejícím s informacemi, potažmo vztahy, které na nich závisí se obecně neliší od jiných oblastí práva. Právní úpravy logický mají místo tak, kde dochází ke sporům v nějaké oblasti.

Informace mají řadu specifických vlastností, ke kterým je třeba při tvorbě právních norem zohledňovat.

Mezi důležité vlastnosti patří:

- nehmotnost
- svázanost s nosičem
- snadné působení na široký okruh osob
- snadná možnost odcizení, znehodnocení
- závislost na technologiích a hlavně jejich neustálých změnách

Tvorba právních norem je velmi obtížná, kritizovat zákonodárce za ne příliš dobré řešení toho či onoho problému je snadné, ale dokáže ten kdo kritizuje vymyslet skutečně lepší řešení a dokáže ho zároveň i dostatečně přesně formulovat?! Ne vždy je možno opřít se o relevantní skutečnosti, jindy zas je třeba řešit problém, který právně doposud podchycen nikdy nebyl. Problematické jsou například tyto oblasti: autorské právo, průmyslové, internet

Různé právní odvětví se věnuje určitým společným rysům informací: autorský zákon chrání informace, jako dílo duševní činnosti; obchodní tajemství chrání ekonomické zájmy související s využitím informací.

Význam právní regulace vytváření, vlastnění a nakládání s informacemi roste díky silným ekonomickým dopadům. Vytváří se nové odvětví práva - informační právo. Jeho střípky nalezneme v různých specializovaných částech práva (telekomunikační, informačních systémů atd)

V následující části budou vyjmenovány a popsány některé právní úpravy, které by určitě mohly patřit do informačního práva. Budou konkrétně jmenovány některé zákony, tzn jméno, číslo a rok jejich vzniku. Právní řeč často používá obrat „zákon XY ve znění pozdějších předpisů“, což zjednodušeně řečeno znamená ten konkrétní zákon a dále všechny které vycházejí z jeho základu a mění ho nebo upravují. Je to trochu komplikace, jelikož ony reference jsou naprosto neurčitě - text zákona logicky nemůže obsahovat informace o tom, jak a kdy bude v budoucnu upravován. Čtenář si proto při studiu nějakého zákona musí vždy sám dohledat jaké novelizace byly provedeny a věnovat se jim současně s výchozím

zákonem. Ačkoli v tomto textu odkazují a popisují konkrétní zákony, jejich vlastnosti a důsledky, aktuální právní situace vždy závisí na všech novelách. Použití formulky „ve znění pozdějších předpisů“ je tedy považováno za implicitní.

4.1 Právo na informace

Právo obyvatel určitého společenství na informace je jedním ze základních stavebních kamenů demokracie. Moderní komunikační technologie umožňují šíření většího množství informací a tím bližší kontakt občanů a státní správy a možnost její kontroly. Svoboda projevu, publikování, bádání, vyloučení cenzury, svobodný přístup k informacím nebo povinnost orgánů veřejné správy poskytovat údaje o svojí činnosti jsou zakotveny v různých smlouvách:

- ústava našeho samostatného státu z roku 1920
- Všeobecná deklarace lidských práv z roku 1948
- Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod z roku 1950
- Rezoluce a Doporučení Rady Evropy z roku 1970
- Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy z roku 1981

Přístup k informacím musí být pro všechny zajištěn na základě rovnosti. Omezit ho lze jen ze závažných důvodů jako nezbytná ochrana osobních nebo veřejných zájmů:

- ochrana práv a svobod druhých
- bezpečnost státu
- veřejná bezpečnost - bankovní tajemství
- ochrana zdraví a mravnosti - zákaz šíření pornografie

Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím

Zákon upravuje podmínky práva svobodného přístupu k informacím a stanoví základní podmínky jejich poskytování. Povinnost poskytovat informace vztahující se k jejich působnosti mají státní orgány, orgány územní samosprávy a veřejné instituce hospodařící s veřejnými prostředky. Žádat může každá fyzická i právnická osoba. Zákon upravuje mj. náležitosti žádosti; způsob poskytování informací; omezení práva na informace; postup při podávání a vyřizování písemných žádostí; odvolání; hrazení nákladů. [21]

Zákon č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí

Životní prostředí patří vlastně všem, a tudíž by se k němu měli všichni chovat zodpovědně. Informace o životním prostředí, jeho stavu, metodách a způsobech jeho ochrany jsou důležité pro to, aby mohly být zahájeny konkrétní kroky k jeho ochraně. Pomocí tohoto zákona se můžete ptát na jakoukoliv informaci týkající se stavu životního prostředí a přírodních zdrojů, kterou úřady disponují.

Například:

- připravované činnostech, které by mohly mít vliv na životní prostředí
- stav a využívání přírodních zdrojů, vody, ovzduší, půdy, živých organismů a ekosystémů
- ekonomických a finančních vlivech

[15]

4.2 Elektronické dokumenty a podpisy

Občanský zákoník dovoluje používání elektronických dokumentů za předpokladu, že budou splněny dvě podmínky: bude možno zachytit obsah právního úkonu a dále bude možno určit osobu, která ho učinila. Splnění první podmínky nestanoví žádný větší problém, určení osoby je už komplikovanější.

Zákon č. 227/2000 Sb., o elektronickém podpisu

Elektronický podpis je nástroj identifikace a autentizace osob v prostředí internetu nebo jiným digitálním způsobem. Možnost jeho uplatnění mezi občany a úřady stále roste. Podmínkou používání elektronického podpisu jsou tzv. kvalifikované certifikáty občanů.

Akreditovanými poskytovateli certifikačních služeb v ČR jsou například tyto:

- První certifikační autorita, a.s. (I.CA)
- PostSignum QCA (Česká pošta, s.p.o)
- eIdentity a. s.
- CA Czechia

Počet vydaných certifikátů rychle narůstá, v současnosti občané využívají elektronický podpis vůči orgánům veřejné správy především v oblasti správy daní a v obecných správních řízeních.

Zákon o elektronickém podpisu a vyhláška stanovuje zejména tyto povinnosti a požadavky:

- udělování akreditací k působení jako akreditovaný poskytovatel certifikačních služeb
- vyhodnocování shody nástrojů elektronického podpisu se stanovenými požadavky
- ověřování kvalifikovaných certifikátů poskytovatelů certifikačních služeb, kteří požádali o udělení akreditace
- postupy kvalifikovaných poskytovatelů certifikačních služeb
- nástroje elektronického podpisu
- ochranu dat pro vytváření elektronických značek

[5]

4.3 Ochrana osobních údajů

Údaje týkající se určité osoby mají zvláštní význam, v demokraciích je totiž jejich ochrana jedno ze základních práv. K jejímu zakotvení v právních rádech došlo poměrně nedávno. Dříve bylo chápáno právo na soukromí spíše jen jako právo na klid těla i ducha ve svém příbytku. Až po druhé světové válce v reakci na technologický pokrok a s ním spojené větší možnosti pronikání do soukromí došlo k obecnějšímu pojetí práva na soukromí, kde nestačí jen nějaká fyzická zábrana [46].

Významné dokumenty v nich je právo na soukromí zakotveno:

- Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod
- Mezinárodní pakt o občanských a politických právech
- Ústava

Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů

Tímto zákonem jsou upraveny práva a povinnosti při zpracování osobních údajů o fyzických osobách. Za osobní údaje se považují takové údaje, které umožňují určení, neboli stanovení identity nějaké osoby. Osobním údajem je vždy spojení jména, příjmení a rodného čísla, protože na jejich základě lze vždy fyzickou osobu identifikovat. Může se jednat ale i o pouze jeden „údaj“ nako například fotografie.

Zákon se vztahuje na údaje, zpracovávané státními orgány, orgány územní samosprávy, jiné orgány veřejné moci a fyzické a právnické osoby automatizovaně nebo jinými prostředky. Nevztahuje se na zpracování údajů fyzickou osobou výlučně pro vlastní potřebu a ve zvláštních případech také na informační služby a polici.

Pojem zpracování osobních údajů znamená zejména shromažďování, zpřístupňování, upravování, vyhledávání, třídění, používání, předávání, šíření, zveřejňování, uchovávání, výměna, kombinování, blokování nebo likvidace.

Souhlas ke zpracování musí dát subjekt, kterého se údaje týkají, písemně. Musí být jasné stanoveno komu, pro jaký účel je poskytuje a o jaké konkrétně údaje se jedná. Zpracovatel musí subjekt informovat jak s údaji nakládá.

Za účelem nabízení obchodu nebo služeb subjektu údajů, lze pro tento účel použít jméno, příjmení a adresu subjektu údajů za předpokladu, že tyto údaje byly získány z veřejného seznamu nebo v souvislosti se svojí činností jakožto správce nebo zpracovatele. Pokud by subjekt údajů vyslovil písemný nesouhlas, nemohly by být nadále tyto údaje zpracovány.

Zpracovatel je povinen písemně oznámit Úřadu pro ochranu osobních údajů skutečnost, že hodlá zpracovávat osobní údaje.

Když subjekt zjistí, že došlo k porušení povinností na ochranu jeho osobních údajů třetí osobou, může se obrátit se na Úřad pro ochranu osobních údajů a požadovat:

- aby se správce či zpracovatel zdržel závadného jednání a odstranil vzniklý stav a poskytl omluvu nebo jiné zadostiučinění
- aby správce či zpracovatel provedl opravu nebo doplnění osobních údajů tak, aby byly pravdivé a přesné
- aby osobní údaje byly zablokovány nebo zlikvidovány

- zaplacení peněžité náhrady, jestliže bylo porušeno právo na lidskou důstojnost, osobní čest, dobrou pověst či právo na ochranu jména

[24]

4.4 Informační systémy ve veřejné správě

Velice obecně a poněkud málo přesně lze veřejnou správu vymezit jako činnosti, které nejsou zákonodárstvím, soudnictvím a vládní mocí a jenž vykonávají orgány, které nejsou orgány moci zákonodárné, soudní ani vládní. Nositeli veřejné správy mohou být: stát veřejnoprávní korporace - obce, kraje, města veřejné ústavy a podniky - Veřejná zdravotní pojišťovna, České televize fyzické a právnické osoby - nadace, obecně prospěšné společnosti

Každý úředník potřebuje pro svou práci informace, které mu informační systém poskytuje a umožňuje efektivně zpracovávat. Informačních systémů veřejné správy jsou stovky, možná až tisíce. Nezdá se to, ale každá evidence, třeba i papírová, kterou orgán potřebuje ke své práci, je vlastně informační systém.

Základními informačními systémy (IS) veřejné správy jsou považovány:

- IS o obyvatelích
- IS o právnických osobách
- IS o ekonomických subjektech
- IS o území

Zákon č. 365/2000 Sb., o informačních systémech veřejné správy

Tento zákon stanoví práva a povinnosti správců informačních systémů veřejné správy (ISVS) a dalších subjektů, jež souvisejí s vytvářením, užíváním, provozem a rozvojem informačních systémů veřejné správy. Zákon usiluje o to, aby kvalitní informační systémy byly dobrým a funkčním nástrojem pro výkon veřejné správy. Upravuje například atestace ISVS a postavení atestačních středisek, doručování zpráv orgánům veřejné moci prostřednictvím portálu veřejné správy, poskytování ověřených výstupů z ISVS nebo sankce z porušení povinností. [22]

4.5 Telekomunikační právo

Předchůdcem zákona o telekomunikacích byla zákon o telegrafech, což jasně dokazuje návaznost na používané technologie. V dobách socialismu byl zákon koncipován tak, aby telekomunikace sloužili především státním zájmům a teprve v druhé řadě poskytovali služby ostatním subjektům, dlužno dodat, že málo kvalitní. Majitelem a současně provozovatelem telekomunikačních sítí mohl být pouze stát. Veškeré činnosti spadaly pod pravomoce Správy pošt a telekomunikací a Správy radiokomunikací. Na počátku 90. let minulého století začalo docházet z rozbíjení starého monopolu a oddělování správy a hospodaření. Bylo nutné dokončit liberalizaci trhu a umožnit vstup nových provozovatelů, zřídit regulační orgán zodpovědný za rovné podmínky na telekomunikačním trhu a umožnit a podpořit principy konkurence a volné soutěže [46].

Zákon č. 151/2000 Sb., o telekomunikacích

Reflektuje závazky, které ČR přijala v rámci mezinárodních dohod - Světová obchodní organizace Evropské Společenství. Zákon zavedl klíčová ustanovení legislativy EU týkající se telekomunikací, včetně ustanovení o otevřeném přístupu k trhu („Open Network Provision“) či závazky univerzální služby. Definuje podmínky vstupu na liberalizovaný trh. Upravuje hospodaření se zdroji - frekvence, čísla, adresy. Stanoví podmínky připojení koncových zařízení a jejich schvalování, dále stanoví propojování jednotlivých sítí s cílem zabezpečit otevřenost a rovnoprávnost. Zajišťuje veřejné služby jako veřejné telefonní automaty, tísňové volání. Zřizuje správní orgán a vymezuje jeho působnost, dále také stanovuje mechanismy dohledu nad fungováním trhu. Český telekomunikační úřad (ČTÚ) je quasi-nezávislý regulační orgán s pravomocí vydávat telekomunikační licence, regulovat ceny, včetně cen propojení veřejných telekomunikačních sítí a spravovat spektrum. Definuje krizové postupy, stanoví práva a povinnosti a řeší spory mezi subjekty působícími v telekomunikacích a také sankce za porušení podmínek [49] [46].

4.6 Obchodování a informační technologie

Základní termín související s tímto tématem je elektronický obchod. Toto pojmenování vzniklo spontánně a jeho přesná definice v zákoně není. Klasická představa e-obchodu jsou webové stránky, na nichž si člověk zboží vybere, objedná a uhradí platbu. Lze jej ale chápat i širěji - například jako objednání zboží e-mailem nebo po telefonu. I provedení výběru z bankomatu se technicky velmi podobné.

Přínos a vlastnosti - výhody a nevýhody:

- nový distribuční kanál
- minimální náklady na zahájení podnikání
- automatizace procesů, odstranění chybovosti
- skutečná globální konkurence
- zvýšení produktivity ve všech sektorech ekonomiky
- vysoký počet potenciálních zákazníků
- nová pracovní místa a nové příležitosti
- hnací síla světového hospodářství
- nebezpečí narušení soukromí
- nepřipravenost trhu pro nabízenou službu
- v některých oblastech slabá právní základna

Zvýšení rychlosti obchodování a efektivity operací má pro obchod velký význam - pro ČR konkrétně znamená zvýšení exportního potenciálu a konkurenceschopnosti.

V současnosti se elektronickému obchodu komplexně nevěnuje žádná konkrétní zákon. Dosud jedinou reakcí na možnost elektronického obchodování je novela občanského zákoníku

provedená zákonem č. 367/2000 Sb., díky níž lze tento druh obchodu přiřadit pod obchod realizovaný na dálku. Tato úprava je velmi obecná a mnohdy se nemusí vztahovat konkrétně na e-obchod, další nevýhodou je, že se týká jen vztahu obchodník - spotřebitel a zanedbává obecně obchodní vztahy.

Internet díky svým vlastnostem je pro klasické právo obtíže podchytitelný. Obecně by ve většině případů stačilo důsledně používat stávající předpisy. Zákon, který by se ale věnoval této problematice jako celku a reprezentoval nějakou komplexnější strategii by však mohl být přínosem, zjednodušil by situaci nejenom soudům ale i obyčejným lidem, kteří se touto problematikou zabývají. Komise OSN pro mezinárodní obchodní právo (UNCITRAL) připravila tzv. „modelový zákon o elektronickém obchodu“, který se možná v budoucnu stane závazným.

Právní předpisy, které ovlivňují obchodování a zejména to elektronické:

- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
- Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník
- Zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele
- Zákon č. 63/1991 Sb., o ochraně hospodářské soutěže
- Zákon č. 227/200 Sb., o elektronickém podpisu
- Zákon č. 256/1992 Sb., o ochraně osobních údajů v informačních systémech
- Zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon)
- Zákon č. 527/1990 Sb., o vynálezech, průmyslových vzorech a zlepšovacích návrzích

[51] [46]

4.7 Ochrana duševního vlastnictví

Tato oblast práva na sebe v současnosti poutá stále více pozornosti. Důvody jsou jednoduché. Jak je často a z mnoha zdrojů stále opakováno a konec konců každý člověk sám může srovnat situaci nynější a například z před deseti nebo dvaceti let, tak informační technologie pronikají stále více do našich životů. Může se jednat například o přístroje jako mobilní telefony nebo přenosné počítače, digitální fotoaparáty nebo navigace ve vozidle, podstatou a hlavní součástí těchto technologií není hmota, ale jsou to informace, tedy statky nehmotné.

Samozřejmě i v minulosti se mnohem více doceňovala idea vynálezu, než konkrétní předmět, který díky ní vznikl, dnes však jsou stále častěji předmětem manipulace pouze informace samotné, hmota už není nutně potřebná k reprezentaci prostředků nebo dosažení cílů. Příkladem budiž bezhotovostní převod.

Samotná skutečnost ze se s informacemi a technologiemi, které je používají a zpracovávají je dostatečným důvodem, aby se tomuto tématu právo věnovalo, každý si však jistě uvědomuje, že existuje-li něco, co má takový vliv na současný svět má to přirozeně i ekonomické důsledky, a to nemalé. Peníze, majetek, vlastnictví - těžko říct jestli oprávněně nebo vlastně proč, ale na záležitosti s nimi spojené si každý dává velký pozor. To vede k nutnosti a právního podchycení záležitostí s výše zmíněnými věcmi.

Duševní vlastnictví

Rozumí se jím: práva k literárním, uměleckým a vědeckým dílům, k výkonům výkonných umělců, zvukových záznamů a rozhlasovému vysílání, k vynálezům, k vědeckým objevům, k průmyslovým vzorům a modelům, k továrním, obchodním známkám a známkám služeb, obchodním jménům a názvům, práva na ochranu proti nekalé soutěži a všechna ostatní práva vztahující se k duševní činnosti v oblasti průmyslové, vědecké, literární a umělecké. Jsou to nehmotné majetkové hodnoty, které mohou být samostatnými předměty právních a ekonomických vztahů. Nelze zcizit tyto nehmotné předměty samotné, nýbrž práva k nim [46] [48].

Z ekonomického hlediska lze práva duševního vlastnictví zhodnotit jako například:

- ochranné známky
- know-how
- vynálezy a průmyslové a užité vzory
- autorská práva
- doménová jména na Internetu
- audiovizuální díla
- počítačové programy

Práva duševního vlastnictví lze rozdělit do dvou skupin podle toho, zda je předmět tohoto práva výsledkem tvůrčí činnosti nebo ne.

1. osobní majetková práva jako výsledky tvorby fyzické osoby
2. majetková ochranná práva nehmotných předmětů duševního vlastnictví jako výsledků obchodní, hospodářsko-technické, provozní a podobné činnosti fyzické, či právnické osoby

[46]

Právní úpravy, které se věnují ochraně duševního vlastnictví:

- Zákon č. 527/1990 Sb., o vynálezech, průmyslových vzorech a zlepšovacích návrzích
- Zákon č. 207/2000 Sb., o ochraně průmyslových vzorů a změně zákona č. 527/1990 Sb.
- Zákon č. 478/1992 Sb., o užitečných vzorech.
- Zákon č. 529/1991 Sb., o ochraně topografií polovodičových výrobků.
- Zákon č. 206/2000 Sb., o ochraně biotechnologických vynálezů a o změně zákona č. 132/1989 Sb., o ochraně práv k novým odrudám rostlin a plemenům zvířat, ve znění zákona č. 93/1996 Sb.
- Zákon č. 132/1989 Sb., o ochraně práv k novým odrudám rostlin a plemenům zvířat
- Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník

- Zákon č. 137/95Sb., o ochranných známkách
- Zákon č. 159/1973 Sb., o ochraně označení původu výrobků
- Zákon č. 148/1998 Sb., o ochraně utajovaných skutečností a o změně některých zákonů
- Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů
- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
- Zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon)

[46]

Protože se tato práce týká především témat jako software nebo multimédia, tedy autorských děl nebo zvukově obrazových záznamů bude dále blíže popsán

Zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon)

Tento zákon upravuje nejen právo autorské a práva související s právem autorským, ale také oblast ochrany práv a kolektivní správu autorských práv a práv souvisejících s právem autorským. Také obsahuje právní ochranu databází.

Autorské právo

Jedná se o nepromlčitelné právo k výsledkům duševní činnosti, kde autor není omezen při nakládání se svým dílem. Toto právo k nemotnému statku je absolutního charakteru a působí vůči všem ostatním (erga omnes). Právo náleží jedné konkrétní, přesně určené fyzické osobě, je to např. autor (nikoli ale zaměstnavatel, vydavatel ani producent), majitel patentu, majitel ochranné známky. Osoby, které mají povinnost zdržet se neoprávněných zásahů do autorských práv jejich nositele, nejsou individuálně určeny. Předmětem tohoto práva je přesně určený statek, který je sice nemotný ale musí být vyjádřený tak, aby byl smyslově nebo technicky vnímatelný a dále sdělitelný.

Autorské dílo

Zákon jej definuje jako jakékoli vnímatelné dílo, které je výsledkem jedinečné tvůrčí činnosti fyzické osoby (autora). Existují však díla, která tuto definici nesplňují, zákon tedy explicitně vyjmenovává další díla, na které se tento zákon vztahuje a určuje podmínky, za kterých jakých jim ochrana tímto zákonem přísluší: počítačový program, fotografie, databáze nebo překlad, Zvláštními díly, které zákon připouští jsou: zaměstnanecké dílo, kde zaměstnavatel vykonává majetková práva, školní dílo, dílo vytvořené na objednávku a soutěžní dílo nebo audiovizuální dílo. Významným typem děl je dílo kolektivní, které je charakterizováno tak, že má více autorů, kteří spolupracují s tím, kdo jej bude publikovat pod svým jménem. Příspěvky jednotlivých autorů nejsou samostatná díla. Kolektivním dílem je například obraz kreslený více lidmi nebo článek, jehož části samostatně by nedávali smysl, nesmí to ale být dílo audiovizuální. Netypickým dílem je databáze, což je podle zákona soubor nezávislých děl, údajů nebo prvků, které jsou nějakým způsobem uspořádány. V zákoně jsou definována pouze práva celé databáze a jejího pořizovatele.

Podobně, jako na již výše vyjmenované příklady, pohlíží zákon jako na autorské dílo i na umělecký výkon, za předpokladu, že umělec, který například tančí nebo zpívá, vnáší do svého výkonu osobní tvůrčí činnost. Jestliže interpretuje dílo, které podléhá ochraně, nesmí umělec narušit práva autora. Zákon chrání i díla nedokončená, jeho části, nebo jednotlivé

fáze vzniku. Ve „veřejném zájmu“ definuje také, na co se autorské právo nevztahuje. Jedná se o úřední díla, díla lidové kultury nebo politické projevy .

Počítačové programy

Počítačovým programům se zákon věnuje ve zvláštním paragrafu. Bez ohledu na formu jeho vyjádření, včetně přípravných koncepčních materiálů, je chráněn jako dílo literární. To, co už ale není předmětem ochrany, jsou myšlenky a principy, na nichž je cokoli z programu založeno. Oprávněný uživatel rozmnoženiny počítačového programu nezasahuje do autorského práva jestliže: rozmnožuje, překládá, zpracovává, upravuje či jinak mění počítačový program, je-li to nezbytné k jeho využití; zhotoví si záložní kopii je-li nezbytná k jeho užívání; zkoumá ho, studuje nebo zkouší jeho funkčnost kvůli zjištění jeho základních myšlenek a principů v takové podobě, v jaké je program oprávněn používat. Program je také možné zkoumat apod. za účelem dosažení vzájemného funkčního propojení nezávisle vytvořeného počítačového programu. Získané informace nelze použít jinak, například na jejich základě vytvořit podobný program jako je ten zkoumaný. Rozmnoženinou se myslí i kopie v paměti například za běhu programu. Oprávněný uživatel, který má vlastnické či jiné právo k rozmnoženině programu, a to za účelem jejího využití, nikoli za účelem jejího dalšího převodu, smí využívat program v minimální míře jakou stanoví zákon, tento rozsah nelze více omezit, lze ho rozšířit [12].

Licence

Licenční smlouvou autor poskytuje nabyvateli oprávnění k výkonu práva dílo užít (licenci) a nabyvatel se zavazuje, není-li sjednáno jinak, poskytnout autorovi odměnu. Poskytne-li se licence jako výhradní, musí být smlouva provedena písemnou formou. O podání návrhu na uzavření smlouvy jde i tehdy, směřuje-li projev vůle i vůči neurčitému okruhu osob. Osoba, které je návrh určen, může vyjádřit souhlas s tímto návrhem na uzavření smlouvy provedením určitého úkonu bez vyrozumění navrhovatele a to tak, že se podle ní zachová, zejména že poskytne nebo přijme plnění. Přijetí návrhu je pak účinné v okamžiku, kdy byl tento úkon učiněn. Příkladem budiž všem jistě dobře známé „I agree“ tlačítko, které souvisí s textem, který licenčního ujednání, které mnoho lidí nonšalantně přehlídí jako by vůbec neexistovalo.

Licence může být poskytnuta jako výhradní nebo nevýhradní. Neplatí-li ze smlouvy jinak, předpokládá se licence nevýhradní.

V případě výhradní licence autor nesmí poskytnout licenci třetí osobě a není-li sjednáno jinak, nesmí dílo použít způsobem, ke kterému licenci udělil. V opačném případě, kdy se jedná o nevýhradní licenci, je autor nadále oprávněn k výkonu práva užít dílo způsobem, ke kterému licenci udělil i k poskytnutí licence třetím osobám. Získá-li někdo nevýhradní licenci a následně dojde k poskytnutí výhradní licence třetí osobě, zůstává nevýhradní licence zachována (není-li sjednáno jinak). Poskytne-li autor licenci třetí osobě v době, kdy trvá výhradní licence nabyvatele k těmto způsobu užití, je tato nová licence neplatná. Nabyvatel výhradní licence však k uzavření takové smlouvy může dát písemný souhlas.

Licence může být omezena na jednotlivé způsoby užití díla. Způsoby užití mohou být omezeny rozsahem, zejména co do množství, místa nebo času. Nestanoví-li výslovně smlouva způsoby nebo rozsah užití, předpokládá se, že licence byla poskytnuta tak, jak to je nutné k dosažení účelu smlouvy [12].

4.8 Internet

Podle [29] se pod pojmem „internet“ (malé i) rozumí propojení dvou a více sítí. Naproti tomu „Internet“ (velké I) je popsán jako velký počet vzájemně propojených sítí používajících

protokol TCP/IP, které se vyvinuly ze sítě ARPANET koncem let 60. a počátkem 70. minulého století.

Oficiální definice pojmu pochází z roku 1995, kdy 24. října The Federal Networking Council jednomyslně schválil toto usnesení:

„The Federal Networking Council (FNC) souhlasí, že následující slova odráží naši definici termínu „Internet“. „Internet“ je globální informační systém, který

1. je logicky navzájem propojen globálním jedinečným adresovým prostorem založeném na internetovém protokolu (IP) nebo jeho následném rozšíření
2. je schopen podporovat komunikaci pomocí Transmission Control Protocol / Internet Protocol (TCP / IP) nebo jejich pozdějších rozšířeních nebo jinými IP-kompatibilními protokoly
3. zajišťuje, používá nebo zpřístupňuje buď veřejně nebo soukromě vysokoúrovňové služby založené na komunikační a související infrastruktuře zde popsané.“

[6]

Toto je především technické vymezení internetu a běžný uživatel, nezasvěcený člověk, mu neporozumí. Pro něj je Internet něco jiného - jsou to především webové stránky, které navštěvuje pomocí svého prohlížeče. Kromě této nejrozšířenější služby World Wide Web, což je globální hypertextový informační systém, který umožňuje práci nejenom s textem, ale i multimédií nebo jinými daty, lidé hojně využívají e-mail, sdílení dat nebo vzdálené přihlašování-práci-přístup (práce na vzdáleném stroji pomocí nějakého terminálu).

Z právního hlediska Internet vlastně ani neexistuje. Nemá právní subjektivitu, není ani čistě nehmotný (právo, majetek, informace) ani hmotný (věc) a není ani právní skutečností. Je to informační a komunikační systém skládající se ze všeho, co bylo výše popsáno.

Ačkoli Internet, jako celek nemá svého majitele, nemůžeme ho označit za veřejný majetek. Jednotlivé součásti své majitele mají, ale celkovou zodpovědnost nelze nikomu přiřadit. Internet lze chápat jako přenosové médium, podobně jako atmosféru ve vztahu k rozhlasu. Nepřináší nám to ale pomoc v určení rozhodného práva na Internetu nebo problematice sudiště, tedy právo jaké země bude pro nějakou danou službu aplikováno, případně kde se bude rozhodovat. Názor na tuto otázku není jednotný.

Druhou skupinou problémů je právní odpovědnost v souvislosti s poskytováním služeb na Internetu, tady je třeba hledat právní úpravu týkající se konkrétního odvětví a právních norem (telekomunikace, bankovníctví, televizní a rozhlasové vysílání, autorské zákon nebo občanský a obchodní zákoník).

Mezi zásadní a rozsáhlé právní problematiky související s internetem lze zařadit tyto:

- P2P sítě (Peer-to-Peer - uživatelé komunikují pomocí protokolu, kde žádný z nich nemá výlučné postavení) a manipulace s autorskými díly a jejich ochrana.
- ochrana soukromí
- VoIP Internetová telefonie.
- DNS systém doménových jmen
- Internet jako sdělovací prostředek
- poskytování přístupu k internetu

[46]

Kapitola 5

Autorsky zákon

V předchozím textu bylo již dostatečně zmíněno, že dnes už snad neexistuje veřejná ani soukromá oblast lidské činnosti, kde by se nedala najít výpočetní technika, nebo pocítit vliv informačních, či komunikačních technologií. Byly popsány obecné etické a právní zásady, pravidla nebo problémy související s informačními technologiemi ve vztahu k lidské společnosti. Byli také vyjmenovány zásadní oblasti informačních technologií z pohledu práva a kodifikace etických norem.

Tato kapitola je věnována problémům, které souvisí s autorským zákonem, resp. jeho účelem, vlivem, dodržováním a porušováním.

Porušování autorského zákona, lze dnes určitě zahrnout do „počítačové kriminality“, neboť počítačové vybavení je nejefektivnějším nástrojem pro tento zločin. Zobecněním počítačové kriminality se staly „kriminalita informační“ a „informatická“. Jednoduše řečeno se jedná o to, že předmětem nebo cílem zločinu jsou informace a prostředkem informační systémy, výpočetní technika, telekomunikace, nebo dokonce obsluhující personál. V souvislosti s digitalizací už také přestáváme rozlišovat, jestli zmíněnými informacemi jsou počítačové programy, multimédia, či něco jiného.

nejčastější zásahy do autorského práva:

- přivlastňování si autorství - např. při pracovním poměru
- neuvedení nebo nesprávné uvedení autora - fotografie
- změna a následné užívání díla bez dovození autora - software
- užití bez svolení autora - software a multimédia
- nezaplacení odměny pro autora za použití díla - software a multimédia
- „nesprávné“ použití licence - použití cizí licence, mnohonásobné použití
- pozměňování a padělání softwaru - obohacování se prodejem padělků

Mnoho lidí, organizací, ale i státních institucí přivíralo v minulosti oči při porušování autorského práva, jednalo-li se o nelegální kopírování a šíření počítačových programů, hudby a filmů k osobnímu obohacení nebo pro komerční zisk. Možná by se dalo říci, že technologické možnosti do jisté míry předběhly zákony, ale i schopnost lidí rozlišit, co už překračuje etické hranice. Říká se, že „příležitost dělá zloděje“, zámeček na dveřích je jasným signálem, že krást se nemá. V případě pořízení nelegální kopie filmu z internetu je to takřka naopak.

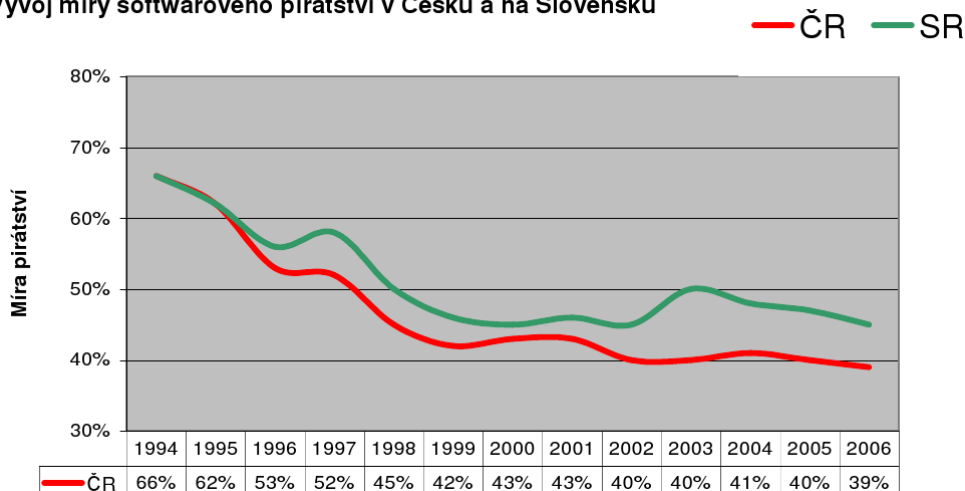
Stačí párkrát kliknout a porušení zákona je na světě. Domnívám se, že v takové situaci celá tíha zodpovědnosti za rozhodnutí leží na jednotlivci. Jeho etický žebříček hodnot je bezesporu odrazem morálky celé společnosti, ve které žije.

K uvědomování si nehmotných statků a duševního vlastnictví došlo v polovině 90. let minulého století a následném zakotvování v zákonech. Od té doby je ochraně autorských práv věnována stále větší pozornost [46]. Zdá se být logické, že důsledkem této zvýšené pozornosti je vyšší četnost změn autorského zákona a samozřejmě pokles míry softwarového pirátství, jako příkladu porušování autorského zákona.

Schválení zákona a jeho následná platnost k určitému datu automaticky neznamená skokovou změnu v lidském chování. Proces, kdy se smysl zákona zabudovává do lidské společnosti, je postupný.

Podle mého názoru hraje klíčovou roli při dodržování autorského zákona morální cítění společnosti. Uvědomování si problémů vede postupně k jejich řešení a odstraňování. Naopak, kdyby se nikdo těmito problémy nezabýval, vedlo by to k neformálnímu posvěcování porušování autorských práv a tím, troufám si říct, společenský tlak na nerespektování práv autorů. Jinak řečeno, bylo by to považováno za „dovolený přestupek“. Příkladem společenského tlaku může být [53], kdy respektování autorství ustupuje vidině vyšších zisků a levnějšího nákupu v situaci, kdy je celá společnost pod velkým tlakem tradice, která na první pohled s autorským zákonem vůbec nesouvisí. Lidé nejsou stroje a nikdo od nich nemůže žádat mechanické, byť vědomé, dodržování určitých pravidel. Analýza lidského chování a rozhodovacích procesů přesahuje rámec této práce, myslím si ale, že mezi pozitivní vlivy na lidskou společnost patří objektivní a relevantní informování a vyvarování se záměrnému útoku na podvědomí za účelem vlastního obohacení nebo poškození druhých.

Vývoj míry softwarového pirátství v Česku a na Slovensku

Obrázek 5.1: Vývoj softwarového pirátství v České a Slovenské Republice [2]

Podle [12] [20] [16] se měnil autorský zákon v průběhu let takto:

- zákon č. 35/1965 Sb. o dílech literárních, vědeckých a uměleckých
- zákon č. 89/1990 Sb. změna autorského zákona
- zákon č. 318/1993 Sb. novela autorského zákona

- zákon č. 237/1995 Sb. zákon o hromadné správě autorských práv
- zákon č. 121/2000 Sb. zákon o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským
- zákon č. 81/2005 Sb. změna autorského zákona
- zákon č. 61/2006 Sb. změna zákona o svobodném přístupu k informacím a dalších zákonů
- zákon č. 186/2006 Sb. změna autorského zákona
- zákon č. 216/2006 Sb. změna autorského zákona a některých dalších zákonů
- zákon č. 168/2008 Sb. změna autorského zákona

Zákon stanovuje pravidla občanského soužití, snaží se co možná nejpřesněji definovat hranice přípustného jednání, je oporou soudům a určuje případné sankce za porušení pravidel. Za tím vším je však možné pozorovat základní myšlenku nebo poselství, účel, kvůli kterému zákon vznikl. V případě autorského zákona je to především ochrana duševního vlastnictví. Základem jednotlivých paragrafů jsou přirozeně další myšlenky, konkrétnější, které řeší obecný problém detailněji.

Jsem přesvědčen, že prostý občan státu se řídí hlavně těmi zobecněnými myšlenkami, nikoli doslovným zněním toho, či onoho paragrafu. Není v lidských silách nosit v hlavě úplné znění zákona a nastane-li sporná situace, nebo taková, na kterou zákon vůbec nepamatuje, pak by to nemělo žádný smysl.

Dodržování etických a právních norem je žádoucí pro spravedlivý a pokud možno bezproblémový život každého jednotlivce ve společnosti. Základním předpokladem pro každého člověka je správná interpretace zmíněných norem. Neznalost je stejně špatná jako misinterpretace.

5.1 Volné užití a poplatky za prázdné datové nosiče

Myslím si, že velice rozšířenou informací je jedno ustanovení z autorského zákona, které říká, že každý si může vytvořit kopii například hudebního CD pro vlastní potřebu. Důvod proč si někdo bude chtít zkopírovat legálně držené CD, může být třeba vytvoření záložní kopie pro případ ztráty nebo mechanického znehodnocení původního nosiče.

Pokud zmíněnou problematiku formuluje takto, nezdá se takové jednání být závadné. Díky zakoupení originálního CD byly podle zákona inkasovány prostředky, které posloužily jako odměna pro autora díla, nosiče, distributora a mnoha dalších, kteří si zaslouží odměnu za svou práci na vzniku zmíněného CD včetně jeho obsahu. Spotřebitel si především kupuje hudbu samotnou, právo poslouchat to, co je obsahem CD. Pokud se stane něco s původním nosičem záloha ho nahradí, to, co spotřebitel užívá je identický proud dat, za který zaplatil. Neobohacuje se na něčí úkor ani nikoho nepoškozuje.

Kdyby se všichni chovali zodpovědně a nezneužívali příležitostí k nekalému jednání, i všechna pravidla by mohli být mírnější a poskytovat více svobody. Bohužel tak to v lidské společnosti nefunguje a leckdo se snaží získat výhody, které mu nenáleží. Harmonie předešlého příkazu bude snadno porušena, když spotřebitel půjčí svou záložní kopii někomu dalšímu. Tato osoba získá se zanedbatelnými náklady totéž za co jiný člověk zaplatí v obchodě mnohem víc a navíc vlastně připraví autora o jeho zaslouženou odměnu. Zákon se snaží

chránit zájmy autorů zaváděním různých omezení nebo spíše zpřesnění toho jak nakládat s autorskými díly.

Odpovědi na otázky, co vlastně znamená volné užití a jestli je možné vytvářet záložní kopie, se můžeme dočíst v článcích jako jsou [3], [27], nebo [25]. Je zde vlastně popsáno, co je a co není legální, důležitější však je pátrat po morálním významu smyslu zákona. O tom, zda se člověk prohřešil proti zákonu nakonec může rozhodnout jen soud, a proto spoléhat na něčí analýzu zákona může být ošidné. Přesto se pokusím vysvětlit svoje poznatky, která se týkají volného užití.

Volným užitím se podle zákona myslí užití pro osobní potřebu fyzické osoby, jehož účelem není dosažení přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu (kromě stanovených výjimek) a zhotovení záznam, rozmnoženiny nebo napodobeniny díla pro svou osobní potřebu.

Bylo by ale dobré si všimnout, že tento paragraf o volném užití se nachází v „Dílu 4: Výjimky a omezení práva autorského“, v jehož úvodu se píše, že výjimky a omezení lze uplatnit pouze ve zvláštních případech a pokud takové užití díla není v rozporu s běžným způsobem užití díla a ani jím nejsou nepřiměřeně dotčeny oprávněné zájmy autora. Volné užití díla pro osobní potřebu tedy nelze chápat tak doslovně a jednostranně jak to zákon zdánlivě dovoluje. Právo je na straně tvůrců. U nás i ve světě se však stále jedná o spornou otázku.

Autor má vždy právo na odměnu v souvislosti s rozmnožováním díla pro osobní potřebu a vlastní vnitřní potřebu. Aby byly autorům kompenzovány ztráty za takové pořizování kopií, platí se autorské odměny podle § 25 v rámci prázdných datových nosičů, pevných disků, kopírek, vypalovaček a podobných zařízení pro vytváření a skladování rozmnoženin. Při vytvoření rozmnoženiny nemusí uživatel nic platit, tuto povinnost mají výrobci a dovozci zmíněných zařízení vůči kolektivnímu správci, např. OSA. Pro koncového zákazníka je poplatek zahrnut v kupní ceně.

Podle mě se jedná o dobrý úmysl zákonodárců ochránit zájmy autorů, ale jeho implementace má poměrně velké, nešťastné následky. Předpokládá totiž presumpci viny, i když na datový nosič nahrají vlastní data, platím autorské poplatky cizím lidem. Navíc zákon právo pořídit si rozmnoženinu pro osobní potřebu na vlastnictví rozmnoženiny CD neváže. Pokud se mi tedy podaří stáhnout si z internetu film a vypálím si ho, zdá se být všechno v pořádku! Vytvořil sem totiž kopii pro vlastní potřebu a autorský poplatek sem uhradil v ceně zařízení.

Ve světle popsaných skutečností to vypadá, že zákon stahování hudby a filmů z internetu připouští, ba dokonce k němu nabádá. Je ale opravu legální a etické parazitovat na chybách nebo nedokonalostech druhých lidí nebo okrádat někoho vlastně jenom proto, že je to technicky a legislativně realizovatelné?

5.2 Další nejasnosti v zákonech

V souvislosti s autorským zákonem existuje několik zdánlivě sporných bodů a nejasností, které ale ve skutečnosti sporné být nemusejí. Špatná interpretace motivovaná subjektivním zájmem nebo neznalost deformuje význam zákona a vede některé jedince k jeho porušování s přesvědčením, že je vlastně všechno v pořádku.

S problémem zmíněným v předchozí části souvisí i technologická ochrana proti zkopírování multimediálního nosiče, které se věnuje novela autorského zákona. Je přirozené, že tvůrci a distributoři se snaží předcházet ztrátám zisků při kopírování audiovizuálních děl pro vlastní potřebu a vybavují tedy své produkty ochranami proti jejich kopírování. Zákon

je na straně autorů, definuje „účinné technické prostředky“, tedy ochranu proti nelicencovanému kopírování, a zakazuje její obcházení a jakékoli aktivity, které by to obcházení umožnili (například vytvoření softwaru, který je ochranu schopný prolomit).

Kopírování pro vlastní potřebu je legální, teoreticky snad i CD nebo DVD vybaveno účinnou ochranou. Problém pro uživatele nastává, když zkopírování není možné z technických důvodů a právě překonáním ochrany by porušil zákon. Dojdeme tedy k závěru, že nosiče s protipirátskou ochranou se již kopírovat nesmějí, a to ani pro vlastní potřebu.

Výše zmíněný rozbor spolu se slovem „účinná“ ochrana dávají prostor k jistým spekulacím. Každá ochrana může být za jistých okolností překonána, v té chvíli se stává „neučinná“, a tudíž už se na ní nemůže stahovat popsané ustanovení o obcházení ochrany. Nic by pak nebránilo zdánlivě legálnímu vytváření rozmnoženin.

Tomu, kdo má zájem kopie vytvářet, hraje takovýto náhled na věc do not a je schopen si ho okamžitě přisvojit. Porušoval by zákon a poškozoval práva autorů a mylně by se domníval, že je vše v pořádku. Myslím si, že je naprosto v pořádku, že autoři svá díla chrání technologicky. Není překvapující, že nenechavci budou ochrany modifikovat do neúčinné podoby. Avšak bez ohledu na to, kolik úsilí je nutné k překonání ochrany, a na to, jak přesně je zákon formulován, obcházení ochrany není legální ani etické.

Dalším příkladem, který může některé jedince zmást, je jedno ustanovení trestního zákona [19]. Podle jeho formulace budou stíhány jen nejzávažnější případy porušení autorského zákona. Například bude-li se tak dít ve velkém množství, nebo pokud dojde ke značnému obohacení. Podle tohoto ustanovení tedy zřejmě nebude trestným činem zkopírování drobného, dnes už starého a komerčně naprosto nezajímavého dílka. Opak je ale pravdou, pro naplnění skutkové podstaty trestného činu stačí, dojde-li k zásahu do autorských práv a na rozsahu bude spíše záležet až při určování výše trestu [46].

5.3 OSA

OSA - Ochranný svaz autorský je jedním z kolektivních správců určených zákonem. Hlavní činností OSA je kolektivní správa autorských práv k hudebním dílům a zhudebněným textům. Jde zejména o udělování souhlasu k užití děl, výběr a výplaty autorských odměn autorům, dědicům a hudebním nakladatelům [11].

OSA je kritizována za svoje dominantní postavení, nedůvěryhodné nakládání s inkasovanými penězi nebo agresivní naplňování svých úkolů [28]. Usuzovat o opodstatněnosti této kritiky lze pouze z dostupných zveřejněných údajů a z odpovědí OSY na otázky o svojí činnosti. Záleží na každém člověku, jaké závěry vyvodí z dostupných informací.

V ročence pro rok 2007 [37] se nacházejí základní informace o hospodaření OSY. Na stranách 18, 19 a 22 se píše, že v roce 2007 bylo inkasováno 705 milionů, režie (nutné výdaje na fungování OSY) činila 112 milionů a výše vyplacených autorských odměn byla 508 milionů. Podle ročenky je rozúčtování se zahraničím již zahrnuto do těchto hodnot

$$705 - 112 - 508 = 85$$

Kam se tedy podělo 85 milionů? Navštívil sem Brněnskou pobočku OSY, kde mi byl dán telefonický kontakt na centrálu v Praze, která je jediná kompetentní k zodpovídání dotazů týkajících se hospodaření. Při telefonickém rozhovoru mi bylo sděleno, že lidé se často OSY ptají „kam se podělo oněch necelých 100 milionů“ a byla mi přislíbena písemné vysvětlení, které níže cituji.

Otázka se netýká „nepřesnosti“ v ročence OSA za rok 2007, ale celkového systému inkasa, vyúčtování a následného vyplacení autorských odměn. Ve stejné ročence za rok 2007 na straně 22 je přehledná tabulka, ze které vyplývá, že se za rok 2007 nejedná o anomálii, ale situaci obdobnou i v letech minulých.

Rozdíl mezi inkasovanými prostředky a jejich vyúčtováním a vyplacením po odečtení nákladů OSA je způsoben více vlivy. Výběr u některých užití hudby probíhá kontinuálně (například veřejné provozování), u jiných užití čtvrtletně, pololetně apod. Od uživatelů hudby přitom musíme získat dostatek informací o tom, jakou hudbu, jak často, kde, za jakých podmínek užili. Pro každé užití hudby v podstatě existuje samostatný algoritmus pro přepočítání z něho vybraných peněz pro jednotlivé nositele práv. Také vlastní vyúčtování a výplata probíhá v různých obdobích, která ale nekorespondují s časem inkas. Není proto reálné, aby to, co se za daný rok vybere, se hned ve stejném roce také vyplatilo. Tyto činnosti probíhají průběžně v čase.

Další příčinou je skutečnost, že OSA musí mít pro vyúčtování a vyplacení autorských odměn odpovídající dokumentaci a podklady (Ohlášky autorů), aby mohla peníze za užití hudebního díla poslat správnému adresátovi. Se získáním této dokumentace je velká administrativní zátěž. Výplatu samozřejmě zastaví i například úmrtí autora nebo i dědice autora, kdy se musí počkat na dokončení dědického řízení, protože autorský zákon stanoví trvání majetkových práv autora po dobu autorova života a dále 70 let po jeho smrti.

OSA provádí i inkaso ze zahraničí a vyúčtování a výplácaní do zahraničí. I zde se jedná o toky mnoha dat a informací, v tomto případě mezi jednotlivými kolektivními správci.

Pracovníci OSA jsou pochopitelně motivováni tak, aby jak inkaso tak i výplata byly co nejvyšší.

Nejedná-li se o anomálii, znamená to, že se každoročně ztrácí takřka 100 milionů? Tak to asi není, ale sdělení, že se k něčemu dochází každoročně, není odpověď na otázku, proč k takovému jevu dochází. Je přirozené, že se nestihne v témže roce vyplatit všechny inkasované prostředky, protože administrativa vkládá jisté zpoždění do celého procesu. Jediné, co z této odpovědi vyplývá je, že zmíněné inkasované a vyplacené prostředky vlastně nepatří do stejného účetního období. Bylo by asi férovější uvádět poměry výdajů a příjmů k celkově odhadovaným pro každý rok a také bilanci z předcházejícího roku. Vidělo by se tak, jaké platby bylo nutno dokončit z loňského roku a jaké zbudou na rok nadcházející. Informace v ročence i odpověď OSY považuji za neúplnou, a tudíž zavádějící. Podněcuje tak nedůvěru obyčejných lidí.

Poslední věta odpovědi ukazuje zač OSA kritizována a k čemu se vlastně přiznává. Podle autorského zákona je účelem kolektivní správy práv kolektivní uplatňování a kolektivní ochrana majetkových práv autorských a majetkových práv souvisejících s právem autorským a umožnění zpřístupňování předmětů těchto práv veřejnosti. Kolektivní správa je vykonávána soustavně, vlastním jménem a na vlastní odpovědnost. Kolektivní správa není podnikáním [13]. Dosažení zisku je ale podle živnostenského zákona [14] smyslem podnikání!

Nemyslím si ale například, že by se OSA nějak nadměrně obohacovala na prázdných nosičích nebo CD s hudbou. Autorský poplatek u nenahraného optického nosiče, konkrétně CD všech formátů bez možnosti přepisování činí 0,40 Kč z toho pro OSU 53% [40].

Například u zvukových nosičů určených k prodeji při jednorázovém vydání zpravidla jednoho titulu činí autorská odměna 10% [36]. Velikost odměny se snižuje v závislosti na množství nosičů. Podle ročenky [37] by zhruba 16% z těchto 10% připadlo OSE na režijní náklady a teoreticky zbylých 84% nebo vlastně 8,4% z ceny CD autorovi.

Inkasované autorské odměny jsou mezi zastupované autory rozdělovány podle „Rozúčtovacího řádu“, k jehož zveřejnění na webu OSY došlo v průběhu srpna 2008. Dosud byla pravidla, podle kterých se finance rozdělovaly zahaleny rouškou tajemství. Snad to od nynějška pomůže objektivně zhodnotit, jestli byly negativní postoje vůči řádu oprávněné nebo nikoli.

Nic to nemění ale na skutečnostech, že OSA má „monopol“ na vybírání poplatku a pravidla (procenta) si stanovuje sama. Ti, kdo vytvářejí a schvalují řád, si vlastně sami stanovují výši svých odměn! Rozúčtovací řád je navrhován rozúčtovací komisí, která má 4 členy a schvalován valným shromážděním členů. Valné shromáždění se skládá ze všech členů, ale např. i jen 10% počtu členů na valném shromáždění má moc rozhodovat. Podle ročenky [37] k 31. 12. 2007 OSA zastupovala 5 849 nositelů autorských majetkových práv a v roce 2007 mělo sdružení OSA 599 členů (včetně těch, kteří v průběhu r. 2007 zemřeli). Spekuluje se o tom, že fakticky rozhoduje jen hrstka „vyvolených“.

Autoři, kteří nejsou přijati mezi členy, nemají žádnou šanci ovlivnit řád, i když jsou OSOU zastupováni. Ti, kdo nejsou ani zastupováni, svou odměnu nedostanou, je rozdělena mezi zastupované členy. Odhad celkového počtu autorů ČR není v ročence uveden, ačkoli OSA aktivně vyhledává díla nezastupovaných autorů a vybírá za ně odměny. Vzdát se autorství přirozeně není možné, bohužel však také není možné docílit toho, aby OSA za autora, který by chtěl své dílo nabízet spotřebitelům zadarmo, přestala vybírat například od internetových stanic paušál. Vybírat poplatky má OSA uloženo ze zákona i za nezastupované autory, kteří mají právo se o své odměny přihlásit až za tři roky zpětně [10] [35].

Stát se zastupovaným není tak obtížné, stačí podepsat s OSOU smlouvu [38], v níž autor, popřípadě nakladatel nebo dědic, OSU pověří zastupováním při výkonu svých autorských majetkových práv. Členem OSA se nemůže stát každý, musí to být zastupovaný autor, který je zastupovaný již delší dobu a výše jeho odměn je dostatečně zajímavá, např. 750 000 za posledních 5 let. Podmínkou členství je mezi jinými i souhlas s řádem [39][41].

5.4 Pozitivní a negativní kampaň

Některá ustanovení zákona nebo jiná závazná pravidla, která z něj vyplývají jsou asi chybná. Je lehké kritizovat, ale těžké přijít s vlastním návrhem, který by zmíněné nedostatky odstranil a žádné nové nevytvořil.

Zásadní problém je, podle mého, způsob vnímání autorského zákona a potažmo práv autorů. Mnoho lidí si vskutku neuvědomuje, že může svým jednáním někoho poškodit. Říkají si, že kdo na to má, ať si koupí drahé CD, já na to nemám, a tak si pořídím pirátskou kopii, protože to tak dělají všichni.

Čas od času se v médiích - sdělovacích prostředcích rozhoří kampaň, která ukazuje příklady odhalených pirátů, kteří byli odsouzeni ke značným finančním pokutám nebo dokonce k odnětí svobody, za zdánlivě tak málo jako vypálení několika nosičů. Je to vždy šok a těžko se to tomu dá uvěřit, když podle statistik by skoro každý druhý člověk mohl dopadnout podobně.

Nejedna televizní reklama informuje o tom, že na základě připojení k internetu bude mít uživatel neomezený přístup ke stahování hudby a filmů! Takové tvrzení si lze velmi snadno špatně vyložit.

Myslím si, že je velmi neetické něco neustále propagovat a vyhýbat se objektivnímu informování spotřebitele. Je třeba hledat pozitivní motivace, ne jen hrozit sankcemi. Strašit je velmi snadné, ale přínosnější by bylo vést takovou informační kampaň, která by umožnila pochopení a lepší osvojení principů autorského zákona. Předpokladem proto, je ale důvěryhodnost. Je těžké žádat dodržování autorského zákona pod pohrůžkou trestního stíhání, když se o něm tvrdí, že je nedokonalý. Nikomu se nechce platit OSE peníze, když jí nevěří a nemá dostatečný přehled, co se s těmi penězi děje.

Dodržování autorského zákona by mělo vycházet z vnitřního přesvědčení, že je správné zaplatit autorovi za jeho práci.

5.5 Východiska

Kyslík, jídlo, nebo spánek jsou věci, které jsou naprosto nezbytné k životu. Existují však i jiné, které se tak jeví proto, že jsou lidmi žádány stejně vehementně. Ačkoli se cena tabáku a pohonných hmot neustále zvyšuje, počet kuřáku je stejný [47], počet automobilů dokonce narůstá [30]. Nejedná se o pouze fyzickou závislost, ale i o společenskou. Kdo se nedrží trendu probíhajících ve společnosti, dostává se na její okraj a nakonec může skončit jako „nežádoucí“.

Hudba nebo film způsobuje podobnou závislost jako cigarety a stejně tak potřeba informací roste jako automobilová doprava. Nic z uvedeného není luxusní zboží, nikdo by se neměl snažit ho tak prodávat. Člověku, který vloží všechny peníze do cigaret a paliva nezbyvá než snížit náklady jinde. Cena originálních děl v porovnání s náklady na pořízení pirátské kopie mnoho lidí silně motivuje k obcházení zákona. Nebylo by, ale lepší finančně zpřístupnit třeba hudbu, která má určitě zanedbatelné negativní dopady na člověka ve srovnání s kouřením? Nebylo by efektivnější zpřístupnit softwarové technologie a snížit tak potřebu vyřizovat cokoli osobně a tím i náklady na přemísťování?

Kapitola 6

Závěr

V naší republice, Evropě, USA, Japonsku, všude tam, kde se rozvíjí moderní technologie a především pak ty informační, technologie, které lidskou společnost zásobují stále větším množstvím údajů, v těch zemích si lidé uvědomují morální a právní rizika, která vyplývají z použití informačních technologií. Pozornost věnovaná této tématice se zvětšuje - vznikají nebo se aktualizují etické kodexy a právní normy, konají se konference, vycházejí články a publikace. Vzhledem k této expanzi, mám skoro pocit, že do budoucna nebude možné všechny tyto myšlenky prozkoumat. Zajímavým a do jisté míry překvapujícím zjištěním tedy pro mě bylo, že existuje dostatek zdrojů proto, aby se člověk mohl vzdělat a vědomě přizpůsobit svoje postoje a chování nastalému vývoji. Překvapující to pro mne bylo z jednoduchého důvodu. Dospěl sem k závěru, že těmito problémy se zabývají většinou jen profesionálové z oboru, kteří vytvářejí ony rozsáhlé teoretické zdroje „informací o informacích“. Nechci spekulovat o tom, kam bych se zařadil nyní, na konci svojí bakalářské práce, vím však jistě, že doposud jsem patřil do laické části, která tvoří drtivou většinu společnosti, k níž doléhají hlasy odborníků, ale neumějí z toho vyvodit správné důsledky. Nemyslím si, že je možné nebo dokonce vhodné dokazovat, jak velká část společnosti porušuje například autorský zákon a v podstatě si to ani neuvědomuje.

V práci je uveden základní přehled etických názorů a norem, stejně jako právních norem, což může posloužit jako výchozí bod při hledání dalších informací pro detailnější zkoumání dílčích problémů. Snažil sem se ukázat, že sledování jen vlastních zájmů jednotlivců nebo spolků, brání v hledání kompromisů, které by nakonec uspokojily většinu zúčastněných stran. Naslouchání potřebám ostatních a větší velkorysost a schopnost chápání v souvislostech věcí, které zdánlivě nemají nic společného, je podle mého cesta k úspěchu.

Na teoretické úrovni je námět práce, myslím, vyčerpán. Myslím si také, že záleží na každém jedinci, aby si uvědomil svoje schopnosti a možnosti a posléze se pokusil přispět návrhy a změnami současného systému tak, aby to vedlo k lepšímu fungování společnosti.

Literatura

- [1] Association for Computing Machinery: ACM Code of Ethics and Professional Conduct. [online], rev. 16.10.1992 [cit. 2008-06-27].
URL <<http://www.acm.org/about/code-of-ethics>>
- [2] BSA - Business Software Alliance: Míra softwarového pirátství v Česku a ve světě - tisková zpráva. [online], rev. 2007 [cit. 2008-07-21].
URL <http://www.bsa.org/czechrepublic/upload/2006_studiebsa_tz-2.pdf>
- [3] Co je a co není legální. [online], rev. 20. 11. 2006 [cit. 2008-07-21].
URL
<<http://my.opera.com/Sesivany/blog/2006/11/20/co-je-a-co-neni-legalni>>
- [4] Computer Ethics Institute: Ten Commandments of Computer Ethics. [online], [cit. 2008-06-25].
URL <<http://www.computerethicsinstitute.org/publications/tencommandments.html>>
- [5] e-podpis. [online], [cit. 2008-06-21].
URL <<http://www.mvcr.cz/micr/epodpis/default.htm>>
- [6] FNC Resolution: Definition of Internet. [online], rev. 30.10.1995 [cit. 2008-06-24].
URL <http://www.nitr.gov/fnc/Internet_res.html>
- [7] indoš - Internet do škol. [online], [cit. 2008-05-30].
URL <<http://www.indos.cz/>>
- [8] Jednota tlumočnicků a překladatelů: Etický kodex tlumočnicka a překladatele. [online], [cit. 2008-06-26].
URL <http://www.jtunion.org/spip/article.php3?id_article=260>
- [9] Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy: Bílá kniha terciárního vzdělávání. [online], rev. 12.5.2008 [cit. 2008-05-30].
URL <<http://www.msmt.cz/bila-kniha>>
- [10] Nerovný boj s OSA. [online], [cit. 2008-07-21].
URL <http://www.svazamaterskychradii.ic.cz/?page_id=16>
- [11] OSA - Ochranný svaz autorský pro práva k dílům hudebním, o.s. [online], [cit. 2008-07-21].
URL <<http://www.osa.cz/>>
- [12] Parlament České republiky: Autorský zákon. [online], [cit. 2008-06-24].
URL <<http://business.center.cz/business/pravo/zakony/autorsky/>>

- [13] Parlament České republiky: Autorský zákon - Kolektivní správa práv. [online], [cit. 2008-07-21].
URL <<http://business.center.cz/business/pravo/zakony/autorsky/cast1h4.aspx>>
- [14] Parlament České republiky: Živnostenský zákon. [online], [cit. 2008-06-24].
URL <<http://business.center.cz/business/pravo/zakony/zivnost/cast1.aspx>>
- [15] Právo na informace o životním prostředí. [online], rev. 16.03.2006 [cit. 2008-06-21].
URL <<http://obcan.ecn.cz/index.shtml?w=p&x=236741>>
- [16] Sbírka zákonů. [online], rev. 2008 [cit. 2008-07-21].
URL <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/mapa/index.html#sbirka>>
- [17] Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky: Kodex etiky českých knihovníků. [online], rev. 28.12.2004 [cit. 2008-06-27].
URL <<http://skip.nkp.cz/CoKodex.htm>>
- [18] Syndikát novinářů České republiky: Etický kodex novináře. [online], rev. 25.11.1999 [cit. 2008-06-26].
URL <http://www.syndikat-novinaru.cz/index.php?web=1&main=5&sub=36&main_tit=Etika&sub_tit=Eticky_kodex>
- [19] Trestní zákon - § 152. [online], rev. 2005 [cit. 2008-07-21].
URL <<http://zakony-online.cz/?s10&q10=152>>
- [20] Vyhledávání v předpisech ze Sbírky zákonů. [online], rev. 2008 [cit. 2008-07-21].
URL <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701?number1=&number2=&name=autorsk%C3%BD+z%C3%A1kon&text=>>
- [21] Zákon o svobodném přístupu k informacím. [online], rev. 18.6.2003 [cit. 2008-06-21].
URL <<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/zakony/zakon-o-svobodnem-pristupu-k-informacim/1001184/8132/>>>
- [22] Zákon č. 365/2000 Sb., o informačních systémech veřejné správy. [online], [cit. 2008-06-22].
URL <http://www.mvcr.cz/micr/scripts/detail.php_id_389.html>
- [23] Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV). [online], [cit. 2008-05-30].
URL <<http://sigma.nkp.cz:4505/ALEPH/-/start/ktD>>
- [24] BOUČEK, M.: Ochrana osobních údajů. [online], rev. 10.04.2003 [cit. 2008-06-21].
URL <<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/orientace-v-pravnich-ukonech/ochrana-osobnich-udaju/1000818/7196/>>>
- [25] BOČEK, M. M.: Téma: Jak se nestát pirátem aneb Lze kopírovat podle zákona? [online], rev. 3. 11. 2006 [cit. 2008-07-21].
URL <<http://www.doupe.cz/default.aspx?article=125163>>

- [26] BURGETOVÁ, J.: Zamyšlení nad otázkami etiky knihovnické a informační profese. [online], rev. 2004 [cit. 2008-04-11].
URL <<http://full.nkp.cz/nkkkr/NKKR0401.html>>
- [27] CHURÝ, L.: CD pro osobní potřebu? Již NE! [online], rev. 27. 05. 2006 [cit. 2008-07-21].
URL <<http://programujte.com/index.php?akce=clanek&cl=2006052701-cd-pro-osobni-potrebu-jiz-ne->>>
- [28] DUBEN, S.: Chcete platit OSA výpalné? Já tedy ne. [online], rev. 13.4.2007 [cit. 2008-07-21].
URL <<http://www.osa-dekujem.cz/na-vyplne-nema-osa-pravo/#more-3>>
- [29] ENZER, M.: Glossary of Internet Terms. [online], rev. 3.2.[cit. 2008-06-24].
URL <<http://www.matisse.net/files/glossary.html>>
- [30] HORČÍK, J.: Počet aut na obyvatele ČR roste. [online], rev. 11.2.2008 [cit. 2008-07-21].
URL <<http://www.hybrid.cz/novinky/pocet-aut-na-obyvatele-cr-roste>>
- [31] HURYCH, J.: Etika v informační společnosti. [online], [cit. 2008-05-30].
URL <<http://knihovna.nkp.cz/NKKR0301/0301003.html>>
- [32] J. VACEK, Z. V., J. SKALICKÝ: Společnost, věda a technologie. [online], rev. 17.9.2003 [cit. 2008-04-08].
URL <<http://www.kip.zcu.cz/kursy/svt/index.htm>>
- [33] KUČEROVÁ, H.: Definice informace. Data - informace - znalosti. [online], rev. 28. 6. 2006 [cit. 2008-05-30].
URL <<http://web.sks.cz/users/ku/uis/inform1.htm>>
- [34] Lenka HOŘÍNKOVÁ-KOUŘILOVÁ, P. Š., Michal PAZDERSKÝ: Informační etika a hodnocení informací. [online], rev. 22.4.2007 [cit. 2008-04-11].
URL <http://is.muni.cz/do/1499/el/estud/ff/js07/informace/materialy/kurz_prace_s_informacemi.html>
- [35] MUSIL, R.: Internetové rádio vs. OSA: nerovný boj. [online], rev. 22.1.2007 [cit. 2008-07-21].
URL <<http://www.lupa.cz/clanky/internetove-radio-vs-osa-nerovny-boj/>>
- [36] OSA: Rozmnožování a rozšiřování rozmnoženin zvukových a zvukově obrazových záznamů. [online], [cit. 2008-07-21].
URL <http://www.osa.cz/upload/sazebnik_mechanika_2008.pdf>
- [37] OSA: Ročenka 2007. [online], rev. 2007 [cit. 2008-07-21].
URL <http://www.osa.cz/upload/e-rocenka_final.pdf>
- [38] OSA: Smlouva o zastupování autora. [online], [cit. 2008-07-21].
URL <http://www.osa.cz/upload/smlouva__autor.pdf>
- [39] OSA: Stanovy OSA. [online], rev. 19.5.2008 [cit. 2008-07-21].
URL <http://www.osa.cz/upload/stanovy_po_vs_19_5_2008.pdf>

- [40] OSA: Výše odměn za nenahrané nosiče a přístroje. [online], [cit. 2008-07-21].
URL <http://www.osa.cz/upload/nenahrane_nosice_2008.pdf>
- [41] OSA: Zpravodaj 2007. [online], [cit. 2008-07-21].
URL <http://www.osa.cz/upload/zpravodaj_web.pdf>
- [42] PŘÍKASKÝ, J. V.: *Učebnice základů etiky*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, první vydání, 2000, ISBN 80-7192-505-5, 134 s.
- [43] ROBINSON, D.: *Etika*. Praha: Portál, první vydání, 2004, ISBN 80-7178-941-0, 176 s.
- [44] SEMRÁDOVÁ, I.: *Úvod do etiky*. Hradec Králové: Gaudeamus, 1998, ISBN 80-7041-758-7, 55 s.
- [45] SHEA, V.: Netiquette. [online], rev. 2006 [cit. 2008-06-25].
URL <<http://www.albion.com/netiquette/>>
- [46] SMEJKAL, V.: *Právo informačních a telekomunikačních systémů*. Praha: C.H.Beck, první vydání, 2001, ISBN 80-7179-552-6, 542 s.
- [47] VANÍČEK, M.: Počet kuřáků v ČR se nemění. [online], rev. 28.5.2008 [cit. 2008-07-21].
URL <<http://www.finance.cz/zpravy/finance/169956-pocet-kuraku-v-cr-se-nemeni/>>
- [48] VLČEK, M.: *Softwarové právo pro každý den*. Praha: Grada, 1993, ISBN 80-85623-12-9, 105 s.
- [49] Zbyněk LOEBL, K. Š.: Liberalizace českých telekomunikací. [online], [cit. 2008-06-22].
URL <http://www.epravo.cz/v01/index.php3?s1=1&s2=X&s3=X&s4=X&s5=S&s6=1&m=1&recid_cl=19621&typ=clanky>
- [50] ŠLAPÁK, O.: Data, informace, znalosti. [online], rev. 2003 [cit. 2008-05-30].
URL <<http://nb.vse.cz/kfil/elogos/miscellany/>>
- [51] ŠVÁB, J.: Elektronický obchod. [online], rev. 10.04.2003 [cit. 2008-06-22].
URL <<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/orientace-v-pravnich-ukonech/elektronicky-obchod/1000818/7013/>>
- [52] ČINČERA, J.: *Informační etika : sylabus k bakalářskému studiu informační vědy*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, první vydání, 2002, ISBN 80-210-2981-1, 81 s.
- [53] ČTK: Počet nelegálních CD a DVD před Vánoci rapidně vzrostl. [online], rev. 1.12.2006 [cit. 2008-07-21].
URL <<http://www.mpx.cz/ZAJIMAVOSTI/Pocet-nelegalnich-CD-a-DVD-pred-Vanoci-rapidne-vzrostl.html>>

Příloha 1.

Slidy podle zadání

Etické a právní otázky spojené s IT

Historie etiky

Pavel Srb

xsrbpa00@stud.fit.vutbr.cz

Etika

Pojmy

- **morálka** – soustava pravidel lidského jednání
- **etika** – filosofická disciplína, která tato pravidla zkoumá

Člověk se musí rozhodovat, co je dobré nebo zlé, morální nebo nemorální, správné nebo špatné, pro něj samého, pro společnost, nebo celý svět.

Etika si klade otázky:

- Je něco dobré pro mne, nebo je to dobro obecnější?
- Je něco dobré, protože to říká nějaké morální pravidlo, nebo to vychází z osobního přesvědčení?
- Co je to vůbec dobro a co zlo?

Odpovědi se liší v různých dobách a různých společnostech.

Etické a právní otázky spojené s IT – p. 2/15

... Etika

Každý má vlastní představu o tom, co je dobré a co špatné, naše rozhodování je směsí osobních názorů a vžitých tradic.

Společnost má velký vliv na formování člověka - z hlediska duševní námahy je život pod vlivem autorit velice jasný a snadný.

Jako vnitřní motivy mravního chování jsou zmiňovány city (láska, soucit, sympatie) a rozum.

Jednou z nejcennějších hodnot je lidské svoboda, v tomto případě svobodná možnost volby.

V průběhu věků vzniklo mnoho etických teorií, můžeme některé přijmout, nebo se jimi nechat nasměrovat a zvolit vlastní cestu, etika nabízí možnosti, nepřikazuje co máme dělat.

Etické a právní otázky spojené s IT – p. 3/15

Historie a významné myšlenky

řecké městské státy – 5. st. př. n. l., demokratické Atény

- Ženy a otroci nesměli zasahovat do fungování státu, naopak bohatí a vlivní měli větší moc.

Sokrates

- nejdůležitější lidskou vlastností je schopnost klást otázky a odhalovat tak, že člověk má často sám o sobě málo informací na to, aby se mohl správně rozhodnout

Platón

- rozlišoval dva druhy poznání: smyslové - empirické a rozumové
- racionalista, byl přesvědčen, že opravdového poznání lze dosáhnout pouze rozumem

Aristoteles

- představitel objektivismu - existuje jistá morální pravda nebo objektivní skutečnost, nezávisle na lidském poznání. Podle subjektivismu záleží na pocitech jednotlivce a jeho vůli, zda si nějaké pravidlo vezme za své.

Etické a právní otázky spojené s IT – p. 4/15

Machiavelli

- ve společnosti existuje více morálních standardů, jinak se člověk chová v soukromí a jinak vystupuje na veřejnosti

Thomas Hobbes

- lidé jsou od přírody zlí
- na základě zlatého pravidla *nečiň druhému to, co nechceš, aby tobě činili ostatní*, lidé mezi sebou uzavírají *společenskou smlouvu*, která zajišťuje, že lidé jsou navzdory své zlé podstatě schopni žít v harmonii.

J. J. Rousseau

- optimistické teorie - člověk je původem mírumilovný a laskavý, kazí ho civilizace se všemi svými moderními vymoženostmi

Etické a právní otázky spojené s IT – p. 5/15

sociobiologie

- vzor v přírodě - spolupráce je přirozená věc a není tudíž divu, že i lidé vytvářejí společnosti
- u lidí je silně rozvinutý smysl pro individualitu, proto dochází občas ke střetům

Karel Marx

- podmiňoval všechny morální hodnoty ekonomickými zájmy vládnoucí třídy
- vždy existovala vládnoucí skupina, která díky svému postavení hospodářsky ovládala celou společnost a šířila svou ideologii

Etické a právní otázky spojené s IT – p. 6/15

utilitarismus

- J. Bentham a J. S. Mill
- posuzování morálky z hlediska důsledků
- pro každý skutek, každé rozhodnutí, lze vypočítat míru pozitivního přínosu. Nejlepší rozhodnutí je takové, které přinese největší štěstí největšímu počtu lidí.

J. S. Mill

- nelíbilo se mu materialistické zaměření utilitarismu a upřednostňoval kulturní a duchovní hodnoty
- většina lidí by měla dodržovat tradiční zásady mravnosti stanovené utilitaristicky a ne stále počítat míru štěstí
- nesouhlasil s tím, že důsledkem utilitarismu dochází k prosazování zájmů většiny a menšina je tím utiskována

Etické a právní otázky spojené s IT – p. 7/15

Immanuel Kant

- při posuzování mravnosti jsou nejdůležitější motivy nikoli následky nějakých činů
- když někdo vykoná dobrý skutek náhodou, nevědomě, jako vedlejší efekt, nemůže jít o skutečně mravně dobrý skutek
- kdyby se všichni lidé řídili chutí lhát, lež by rychle ztratila smysl a nikdo by nebyl schopen se domluvit
- rozumem lze určit univerzální morální zákony, které jsou funkční a správné
- kategorický imperativ jako základní zásada – člověk by měl jednat jenom podle takových pravidel, jejichž dodržování by chtěl i od ostatních
- zakladatelem mravního absolutismu

Etické a právní otázky spojené s IT – p. 8/15

David Hume

- pochyboval o tom, že můžeme poznat, co je morální a co nikoli
- založil metaetiku, oblast etiky, která se zabývá významem mravních výroků a jejich vztahem k myšlení a ke světu
- metaetika zkoumá morální tvrzení, jeho význam a možnosti důkazu z hlediska logiky
- otec moderních myšlenek relativismu

morální relativismus

- přesvědčení, že mohou existovat velké rozdíly v prostoru a čase v etických názorech a morálních pravidlech
- relativisté neuznávají žádná pravidla a nechávají vše na jedinci

Etické a právní otázky spojené s IT – p. 9/15

morální absolutismus

- existuje soubor nějakých elementárních univerzálních pravidel, které platí vždy, všude a za všech okolností
- při naplňování zásad absolutismu se člověk může, byť v dobré víře, dopustit vnucování vlastních hodnot někomu jinému, což může způsobit víc škody než užítku

Etické a právní otázky spojené s IT – p. 10/15

individualismus

- vznikl na přelomu 18.-19. století v souvislosti s kontrarevoluční kritikou francouzského osvícenství
- zdůrazňuje sebedůvěru, nezávislost a individuální svobody
- objektem mravního konání je člověk, jedinec

universalismus

- cílem mravního konání je celé lidstvo, společnost nebo dokonce celý svět

Etické a právní otázky spojené s IT – p. 11/15

J.-P. Sartre

- nelze zobecnit lidskou přirozenost, neboť každý svobodný člověk je jedinečný
- záleží jen na našem rozhodnutí, jací budeme, a nelze stanovit obecná pravidla

Sigmund Freud

- teorie lidské přirozenosti
- tři vrstvy lidské psychiky - nevědomí, já a nadjá
- nevědomí nás nutí naplňovat svoje pudy
- nadjá představuje naše svědomí a přikazuje nám chovat se mravně
- já, naše vědomí, musí neustále volit mezi tím, co radí nebo do čeho nás nutí ostatní dvě složky naší osobnosti

Etické a právní otázky spojené s IT – p. 12/15

postmodernismus

- období po druhé světové válce se nese v duchu postmodernistické skepse - ztráta víry v morálku
- místo pokroku moderní civilizace se lidé museli vypořádat s hrůzami holocaustu
- jednotivec je odkázán sám na sebe, nemá už žádné jednoznačné ukazatele, musí dělat morální rozhodnutí bez nějakých pevných filozofických základů
- postmodernismus znamená naprostou svobodu toho, o co usilovat, a nejistotu toho, co za to usilí stojí

A. MacIntyre

- reagoval na ztrátu ideálu a mravní nejistotu
- měli bychom se vrátit zpět ke starým hodnotám, učit se z historie
- je třeba přestat zkoumat jednotlivce a soustředit se na to, kam by se měla ubírat celá společnost

Etické a právní otázky spojené s IT – p. 13/15

ženská etika

- celá staletí byla etika ovlivňována především muži
- po druhé světové válce dostaly šanci prosadit se i ženy
- ženy mají jiné morální priority a ctnosti, než muži - vliv žen a jejich názorů přináší další možné řešení morálních dilemat

životní prostředí

- teprve v minulém století si lidé začali uvědomovat svůj vztah k životnímu prostředí
- je třeba řešit kromě samotných mezilidských vztahů i vztah člověka a celé společnosti, ke svému okolí, což je v tuto chvíli naše planeta a blízký vesmír

Etické a právní otázky spojené s IT – p. 14/15

Použité zdroje

- PŘÍKASKÝ, J. V.: Učebnice základů etiky
- ROBINSON, D.: Etika
- SEMRÁDOVÁ, I.: Úvod do etiky

Etické a právní otázky spojené s IT – p. 15/15

Etické a právní otázky spojené s IT

Etické kodexy v IT

Pavel Srb

xsrbpa00@stud.fit.vutbr.cz

Etické a právní otázky spojené s IT – p. 1/1

Etika v IT

Informační etika

- zabývá se morálními zákonitostmi a pravidly souvisejícími se zpracováním informací - vznikem, šířením, využíváním, organizací
- zkoumá žurnalistiku, knihovnictví, informatiku nebo publikační činnost
- zahrnuje i analýzu přirozenosti a společenských dopadů informačních technologií
- zabývá se také vývojem morálních hodnot, mocenských struktur i etických rozporů v oblasti informatiky, informačními mýty a rozpory v teorii a praxi
- věnuje se jednak samotné práci s informacemi ve vztahu k jedinci
- zadruhé pak obecným vlivem informačních technologií na celou společnost

Pokrok nových technologií sebou nese vždy nové, nebo znovu aktuální možnosti, a tím i etické problémy, které je potřeba rozpoznat a věnovat se jim.

Etické a právní otázky spojené s IT – p. 2/18

Etické problémy

Problémy lze rozdělit na individuální - mikroekonomické a potom globální - makroekonomické

příklady mikroekonomických problémů

- ochrana duševního vlastnictví
- porušování citačních zásad
- ochrana soukromí
- obchodování s osobními údaji
- ochrana obchodního tajemství

příklady makroekonomických problémů

- nerovný přístup k informacím
- zranitelnost informační společnosti
- cyberspace a zájem o dění v reálném světě
- informační technologie ve výuce
- rozdělení společnosti

Etické a právní otázky spojené s IT – p. 3/18

Etické zásady a jejich kodifikace

Kodifikaci etických norem lze rozdělit do několika skupin:

- právních předpisů (tiskový zákon, zákon o ochraně osobních údajů, autorský zákon)
- mezinárodní smlouvy (právo na informace, právo na ochranu soukromí, svoboda projevu)
- profesní kodexy (novinářské, knihovnické či inforatické oblasti)

Mezi **etické kodexy** patří například:

- Desatero počítačové etiky
- Netiquette
- Kodex ACM - kodex počítačových profesionálů
- Kodex etiky českých knihovníků, Kodex ALA - Americká knihovnická asociace
- Etický kodex novináře
- Etický kodex tlumočnicka a překladatele

Etické a právní otázky spojené s IT – p. 4/18

Obecné zásady

povinnosti tvůrců informací:

- nešířit informace podněcující nenávisť mezi lidmi
- sdělovat informace pravdivé, nezkreslené, s vyloučením polopravd, dvojsmyslů apod.
- správně citovat
- psát věcně, stručně a srozumitelně
- vyhýbat se vícenásobnému publikování článků stejného obsahu a zamezit tak zbytečnému růstu objemu publikovaných dokumentů
- nepsat proti svému morálnímu přesvědčení

povinnosti zprostředkovatelů informací:

- respektovat autorské právo
- včasné poskytovat informace
- všem zaručit stejný přístup k informacím zodpovídat za věcnou správnost poskytnutých informací

Etické a právní otázky spojené s IT – p. 5/18

... Obecné zásady

povinnosti uživatelů informací:

- napomáhat zprostředkovateli informací při uspokojování vzneseného požadavku (např. spolupracovat při doplnění vágní formulace požadavku)
- získané informace, jsou-li adekvátní potřebě, využít
- nabyté znalosti využívat pro druhé
- přijímat i takové relevantní informace, které jsou nepříjemné
- vyhledávat nejlepší informace

Etické a právní otázky spojené s IT – p. 6/18

Rozpory a morální dilemata

V praxi dochází k rozporu mezi:

- respektováním duševního vlastnictví (copyright) a svobodným a rovnoprávným přístupem k informacím pro všechny
- právem na informace a ochranou soukromí
- ochranou soukromí, obchodním tajemstvím a veřejným zájmem
- odpovědností a volným šířením informací
- hodnotnými, srozumitelnými, přesnými, pravdivými a zavádějícími informacemi

Všechny zásady mohou za určitých situací kolidovat s jinými, nelze se tedy nikdy úplně zbavit morálních dilemat. Kodexy neslouží jako zákon, ale poskytují nám výchozí bod pro rozhodování.

Etické a právní otázky spojené s IT – p. 7/18

Desatero počítačové etiky

1. Nepoužiješ počítače, abys uškodil jinému člověku.
2. Nebudeš rušivě zasahovat do práce s počítačem jiných lidí.
3. Nebudeš slídit v cizích počítačových souborech.
4. Nepoužiješ počítače ke krádeži.
5. Nepoužiješ počítače pro křivé svědectví.
6. Nezkopíruješ ani nepoužiješ někým vlastněný software, za který jsi nezaplátil.
7. Nepoužiješ cizí počítačové prostředky bez zmocnění nebo řádné kompenzace.
8. Nepřivlastníš si výsledek cizí duševní činnosti.
9. Budeš mít na paměti sociální důsledky programu, který píšeš, nebo systému, který navrhuješ.
10. Budeš vždy používat počítače takovým způsobem, který zajistí uznání a respekt pro ostatní lidi.

Etické a právní otázky spojené s IT – p. 8/18

Netiquette

Nejčastěji se člověk s Netiquettou při užívání Internetu, stanovuje totiž zásady slušného chování při komunikaci prostřednictvím sítě. Sám název, jak se zřejmé, vychází ze spojení slov *net* - angl. síť a etiketa.

1. Nezapomínej na člověka.
2. Drž se při online jednání stejných zásad, jako v reálném životě.
3. Nezapomínej, že jsi v cyberspace.
4. Ber ohled na čas a přenosová pásma ostatních.
5. Udělej o sobě na síti hezký obrázek.
6. Děľ se o získané znalosti s ostatními.
7. Pomáhej udržovat hádky na síti (flame wars) pod kontrolou.
8. Ber ohled na soukromí ostatních.
9. Nezneužívej svou moc.
10. Odpouštěj druhým jejich chyby.

Etické a právní otázky spojené s IT – p. 9/18

Kodex ACM

ACM - Association for Computing Machinery je mezinárodní vědecká a vzdělávací organizace, široce uznávaná po celém světě, která sdružuje počítačové odporníky.

Etický kodex ACM stanovuje požadavky, které jsou popsány v obecné podobě, což zdůrazňuje, že zásady týkající se počítačů vycházejí z obecnějších etických pravidel.

obecná morální závazná pravidla

každý člen ACM by měl:

- usilovat o co nejvyšší kvalitu života všech lidí
- zabránovat poškození způsobenému použitím počítačů na uživatelích, široké veřejnosti, ...
- být poctivý, upřímný a důvěryhodný
- být spravedlivý a tolerantní, mít úctu k druhým a respektovat jejich práva
- uznávat autorská práva, patenty, obchodní tajemství a licenční smlouvy
- neměl by si přivlastňovat zásluhy za cizí práci nebo myšlenky
- respektovat při své práci soukromí druhých
- ctít tajemství a chránit důvěrné informace

Etické a právní otázky spojené s IT – p. 10/18

... Kodex ACM

další specifické profesní povinnosti

každý člen ACM by měl:

- usilovat o dosažení nejvyšší kvality, účinnosti a vážnosti při své práci
- usilovat o získání a udržení odborné způsobilosti
- znát a dodržovat stávající právní předpisy vztahující se ke své profesionální práci
- hledat a využívat odborné posouzení své práce, jakož i stanovovat kritické recenze na práci ostatních
- být vnímavý, důkladný a objektivní při posuzování počítačových systémů a jejich dopadů, včetně analýzy možných rizik
- ctít své závazky, zejména smlouvy, dohody, a svěřené úkoly
- zlepšovat povědomí veřejnosti o výpočetní technice
- využívat počítačové a informační zdroje pouze v případě, že je k tomu oprávněn

Etické a právní otázky spojené s IT – p. 11/18

... Kodex ACM

závazná pravidla organizačního vedení

každý člen ACM a organizační vedoucí by měl:

- podporovat plné přijetí společenské odpovědnosti členy organizace
- směřovat svým vedením k zajištění lepší kvality pracovního prostředí
- jasně definovat vhodný a nevhodný způsob použití výpočetních zdrojů, tak aby nedošlo k jejich zneužití
- zajistit prostor pro jasnou formulaci uživatelských požadavků na vyvíjené dílo a také jeho validaci, aby požadavky splňovalo
- podporovat postupy pro zvýšení osobní důstojnosti a ochranu soukromí osob, které budou dotčeny vyvíjeným dílem
- vytváření vzdělávacích příležitostí pro členy organizace

dodržování kodexu

- každý člen by měl zastávat a podporovat dodržování zásad tohoto kodexu
- porušení tohoto kodexu je neslučitelné s členstvím v ACM

Etické a právní otázky spojené s IT – p. 12/18

Etický kodex novináře

Občané mají právo na včasné, pravdivé a nezkrácené informace
Novinář je proto například povinen:

- zveřejňovat jen informace, jejichž původ je znám
- respektovat pravdu neodchylovat se věcně od ní
- dbát na rozlišování faktů od osobních názorů
- nevydávat domněnky za fakta a nezamlčovat relevantní údaje
- odmítat jakýkoli nátlak, hájit svobodu tisku i svobodu jiných médií
- nepoužívat nepoctivé prostředky k získání informací

Jsou kladeny požadavky na vysokou profesionalitu v žurnalistice
Novinář je proto například povinen:

- nést osobní odpovědnost za všechny své uveřejněné materiály
- vyloučit vše, co by jej mohlo kompromitovat nebo vést ke střetu zájmů
- nepřijímat žádné hodnotné dary nebo výhody v souvislosti s jeho prací
- nezneužívat povolání novináře k činnosti reklamního pracovníka
- nezneužívat výsad k prezentování svých osobních postojů nebo k uspokojování soukromých potřeb

Etické a právní otázky spojené s IT – p. 13/18

... Etický kodex novináře

Důvěryhodnost, slušnost a serióznost zvyšují autoritu medií
Novinář je například povinen řídit se těmito požadavky:

- nic neomlouvá nepřesnost nebo neprověření informace
- jestliže si zdroj informací přeje zůstat utajen, novinář je povinen zachovávat profesionální tajemství, i za cenu potíží
- respektovat soukromí osob
- dodržovat přísně zásadu presumpce neviny a neidentifikovat příbuzné obětí nebo delikventů bez jejich jasného svolení
- považovat pomluvu, neprokázané obvinění, překroucení dokumentů, faktů a lži za nejzávažnější profesionální chyby
- kromě nesporných důvodů veřejného zájmu nesmí novinář svou činností dostat dotčené osoby do nesnází nebo osobní tísně
- novinář nesmí využívat získané informace ve svůj prospěch dříve, než budou zveřejněny
- nesmí svou práci podněcovat diskriminaci rasy, barvy pleti, náboženství, pohlaví nebo sexuální orientace
- plagiát se zásadně zakazuje.

Etické a právní otázky spojené s IT – p. 14/18

Etický kodex tlumočnicka a překladatele

Příkladem etického kodexu tlumočnicka a překladatele může být ten vypracovaný Jednotou tlumočnicků a překladatelů. Tato nezávislá, otevřená, dobrovolná organizace hájí profesní, pracovně právní a sociální zájmy svých řádných členů.

Tlumočnick a překladatel:

- je vždy a v plné míře vázán služebním tajemstvím, v souvislosti s tím co se dozví při své činnosti u neveřejných jednání a překladů
- důvěrné informace nikdy nezneužívá
- přijímá pouze ty závazky, které odpovídají jeho schopnostem a přípravě
- nese plnou morální odpovědnost za výsledek své práce.
- odmítne vykonávat vše, co by mohlo poškodit důstojnost jeho povolání
- zásadně projevuje solidaritu se svými kolegy.
- zprostředkuje jinému tlumočnickovi nebo překladateli tlumočení nebo překlad vždy bezplatně
- nesmí být negativně postižen při výkonu svého povolání na osobních lidských a občanských právech a na důstojnosti

Etické a právní otázky spojené s IT – p. 16/18

Kodex etiky českých knihovníků

knihovních se chová takto:

- vždy hájí právo jedince na informaci
- poskytuje neomezený a svobodný přístup ke zdrojům knihoven
- jedná politicky, ideologicky a nábožensky neutrálně
- zdržuje se jakékoliv cenzury, s výjimkami opodstatněnými zákonem
- nese odpovědnost za následky užití informací získaných z dokumentů nebo v knihovně
- poskytuje své služby uživatelům bez ohledu na jejich národnost, rasu, náboženství, pohlaví a sociální status
- respektuje práva autorů a dodržuje zákon
- respektuje a chrání práva uživatelů na soukromí a anonymitu
- chová se profesionálně a formuje tak dobrý obraz svojí profese
- respektuje své kolegy, udržuje s nimi úzké kontakty a spolupracuje s nimi
- usiluje o celoživotní vzdělávání a zdokonalování ve své profesi
- podporuje své kolegy, kteří se ocitli v nesnázích proto, že se řídili etickým kodexem

Etické a právní otázky spojené s IT – p. 16/18

Použité zdroje

- Association for Computing Machinery: ACM Code of Ethics and Professional Conduct
<<http://www.acm.org/about/code-of-ethics>>
- Computer Ethics Institute: Ten Commandments of Computer Ethics
<<http://www.computerethicsinstitute.org/publications/tencommandments.html>>
- Jednota tlumočnicků a překladatelů: Etický kodex tlumočnicka překladatele
<http://www.jtunion.org/spip/article.php3?id_article=260>
- Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky: Kodex etiky českých knihovníků
<<http://skip.nkp.cz/CoKodex.htm>>
- Syndikát novinářů České republiky: Etický kodex novináře
<http://www.syndikat-novinaru.cz/index.php?web=1&main=5&sub=36&main_tit=Etika&sub_tit=Eticky_kodex>

Etické a právní otázky spojené s IT – p. 17/18

... Použité zdroje

- Jarmila BURGETOVÁ: Zamyšlení nad otázkami etiky knihovnické a informační profese
<<http://full.nkp.cz/nkkr/NKKR0401.html>>
- Lenka HOŘÍNKOVÁ-KOUŘILOVÁ, Michal PAZDERSKÝ, Petr ŠKYŘÍK: Informační etika a hodnocení informací
<http://is.muni.cz/do/1499/el/estud/ff/js07/informace/materialy/kurz_prace_s_informacemi.html>
- Jan ČINČERA: Informační etika : sylabus k bakalářskému studiu informační vědy

Etické a právní otázky spojené s IT – p. 18/18

Seznam příloh

Příloha 1. Slidy podle zadání

Příloha 2. Datový nosič se zdrojovým tvarem písemné zprávy a zdrojové texty slidů